

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет дошкільної і технологічної освіти
Кафедра дошкільної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
« ____ » _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
« ____ » _____ 20__ р.

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ
МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ. УКЛАДАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ
МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ

Кваліфікаційна робота студентки
групи ЗДОМ-16
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Щербини Оксани Яківни

Керівник кандидат педагогічних наук, доцент
Бадіца М.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ	7
1.1. Інтереси особистості як предмет наукового аналізу	7
1.2. Пізнавальний інтерес та його ознаки у період дошкільного дитинства.....	14
1.3. Пізнавальна книга як ефективний засіб розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку	21
Висновки з розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ	31
2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту	31
2.2. Методика розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку засобом пізнавальної книги.....	39
Висновки з розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ	45
3.1. Моніторинг рівня розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників	45
3.2. Етапи реалізації методики розвитку пізнавального інтересу засобом пізнавальної книги математичного змісту	51
3.3. Аналіз ефективності впровадження методики розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту	56
Висновки з розділу 3	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	62
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні значно зросли вимоги до становлення творчої, активної особистості, здатної до виконання складної пізнавальної діяльності, до охоплення широкого кола питань, до пошуку альтернативних шляхів розв'язання проблеми. Основу таких можливостей людини визначає динаміка її сфери пізнання, розвиток пізнавальних інтересів. У нормативних документах, зокрема Базовому компоненті дошкільної освіти України пізнавальний розвиток особистості визначено як пріоритетний.

У цьому контексті старший дошкільний вік розглядається як початковий етап становлення особистості. Тут розвиваються основи інтелектуальної сфери, закладається підґрунтя спрямованості дитини шести років на пізнання, з'являється допитливість, зацікавленість до окремих сфер оточуючого світу, виникає та розвивається пізнавальний інтерес.

У психолого-педагогічній науці вказаний феномен відносять до царини мотиваційної сфери, яка є компонентом спрямованості людини. Вчені його ототожнюють з формою переживання пізнавальної потреби індивідумом, яка стимулює до пізнання і перетворення дійсності. До питання пізнавального інтересу та його розвитку виявляли увагу велика кількість дослідників. На сьогодні між науковцями відсутні однозначні погляди на його природу та сутність. Проте, найбільш багатогранно проблема пізнавальних інтересів та їх вплив на психічний розвиток дитини дошкільного віку розкрита у працях відомої дослідниці М.Лісіної та її послідовників (Х.Бедельбаєвої, М.Мещерякової, А.Сорокіної та ін.). Досліджувалась ця проблема і вітчизняними ученими-психологами, зокрема, В.Котирло, С.Кулачківською, С.Ладивір, Ю.Приходько та ін. За твердженням окремих дослідників (Н.Бібік, Н.Коленцева), якщо з дошкільниками не проводиться спеціально організована робота у напрямку розвитку інтересів, то вже на початку навчання у школі ця природна властивість поступово починає у них згасати.

У період дошкільного дитинства його активно вивчали О.Запорожець, Г.Смольнікова, Г.Щукіна, Т.Ткачук, І.Литвиненко. Наковці відмічали вплив інтересу на розумову діяльність та становлення особистості у цьому віковому періоді. Цілком зрозумілими виглядають пошуки чинників його розвитку з боку дослідників. Зокрема протягом ХХ в. активно розроблялися питання використання книг з математичним змістом і робочих зошитів з метою збагачення математичних уявлень дошкільнят (Ф.Н.Блехер, З.А.Михайлова, Л.Г.Петерсон, Е.Я.Фортунатова, Л.К.Шлегер і ін.). З урахуванням особливостей дітей старшого віку розроблялися пізнавальні книги. При цьому посилення пізнавального початку (насичення математичним, економічним, природничим змістом) не повинно знижувати художньої цінності твору.

Проте однозначного зв'язку між пізнавальним інтересом, та впливом на його розвиток книг математичного змісту виявлено не було. Тому темою кваліфікаційної роботи обрано: «Розвиток пізнавального інтересу старших дошкільників засобом книги математичного змісту. Укладання пізнавальної книги математичного змісту».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності педагогічних умов та методів розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу засобом книги математичного змісту.

Обрана тема зумовила такі **завдання дослідження**:

- проаналізувати проблемність дослідження в науково-педагогічній та методичній літературі;
- з'ясувати основні наукові підходи до розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку;
- здійснити теоретичний аналіз проблеми розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом книги математичного змісту;
- охарактеризувати особливості розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку;

- проаналізувати педагогічний досвід з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту;
- охарактеризувати книгу як засіб розвитку пізнавального інтересу;
- розробити методику розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку;
- обґрунтувати умови розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту та проаналізувати ефективність їх впровадження.

Об'єкт дослідження: розвиток пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку засобом пізнавальної книги математичного змісту.

Предмет дослідження: пізнавальна книга математичного змісту як ефективний засіб розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників.

Досягнення мети та розв'язання завдань дослідження потребувало використання таких методів:

- теоретичних (аналіз, синтез, класифікація, узагальнення, систематизація, конкретизація) з метою визначення понятійного апарату та розробки методики вивчення досліджуваного явища;

- емпіричних;

- статистичних (використання методів математичної статистики, що дозволило виконати математичний аналіз емпіричних даних, забезпечило достовірність інтерпретації та перевірку результатів, якісна і кількісна обробка даних).

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що науково обґрунтовано вікову специфіку та динаміку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку; уточнено зміст понять «інтерес», «пізнавальний інтерес», «пізнавальний інтерес дошкільника», обґрунтовано їх подібність та відмінність; розширено та доповнено зміст понять «книга математичного змісту», «пізнавальний розвиток», «динаміка пізнавального інтересу»; розроблено критерії, показники та визначено рівні розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку; розроблено та

апробовано методику роботи з розвитку пізнавального інтересу у дітей шостого року життя; удосконалено форми і методи роботи вихователів та батьків в означеному напрямі.

Експериментальна база дослідження: Моніторинг здійснювався протягом 2020-2021рр. на базі Добронадіївського закладу дошкільної освіти «Сонечко» Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області. Вибірка складалася з 30 дітей шести років, батьків і вихователів.

Апробація результатів роботи: основні положення результатів дослідження висвітлювались у III Міжнародній науково–практичній конференції «MODERN SCIENCE: INNOVATIONS AND PROSPECTS» (м. Стокгольм, Швеція, 5–7 грудня 2021 р.), в публікації «Розвиток пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту».

Публікації: матеріали роботи прийняті до друку у збірник наукових тезисів III Міжнародної науково–практичної конференції «MODERN SCIENCE: INNOVATIONS AND PROSPECTS»

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів із підпунктами, висновків до кожного розділу, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи - 72 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ

1.1. Інтереси особистості як предмет наукового аналізу

Наукове вивчення проблеми інтересу здійснюється у контексті аналізу особистості та її структури. Так, більшість дослідників відносять дане питання до спрямованості індивіда або ж до його мотиваційної сфери. Хоча явище було об'єктом багатьох теоретичних і практичних пошуків, єдиного тлумачення воно не має. У широкому розумінні це емоційне переживання пізнавальної потреби. Багато психологів говорять про інтерес як про усвідомлену потребу, інші ототожнюють його із спрямованістю уваги, але більшість бачить сутність феномену у пізнавальному ставленні до дійсності. Крім того, він має форму психічного стану, який швидко трансформується у психологічні властивості людини, які характеризують її емоційні стани та активність.

Інтерес розглядається як спонука пізнання. Він існує у наступних формах: цікавість, інтелектуальна активність, ставлення. Між ними існує причинна зумовленість: в онтогенезі виникає цікавість у вигляді орієнтовної інстинктивної реакції, що стимулює появу на арені пізнавальної допитливості, а потім — з'являється ставлення до певної сфери знань [24, с. 109].

За предметною спрямованістю розрізняють інтереси пізнавальні, професійні, естетичні, наукові та ін.; за дієвістю — пасивні і активні О.Ковальов [26, с. 36]; за широтою — різносторонні і обмежені; за глибиною — глибокі і поверхневі (А.Раєвський); за ступенем стійкості — стійкі і нестійкі (П. Іванов).

Предметна віднесеність терміну «інтерес» дуже велика й аморфна. Це одне із понять, які лишалися непоміченими в професійному словнику психологічної науки, особливо педагогічної психології. Водночас цей термін вживався науковцями для позначення таких понять як увага, цікавість, мотивація, зосередженість, заклопотаність, цілеспрямованість, обізнаність і бажання тощо. Більшість авторів, на нашу думку, лише намагаються слідувати своїй інтуїції під час його використання; водночас поняття «інтерес» складно вжити неправильно.

Інтерес, в цілому, займає проміжне становище в системі домінуючих потреб і мотивів, які визначають основні відносин людини до світу: він виникає на основі пізнавального потягу (бажання) до тієї чи іншої сфери дійсності і в процесі свого розвитку може бути стійкою особистісною потребою в активному, діяльнісному ставленні до свого предмету [36, с. 184]. Саме тому, вони класифікуються за різними підставами: за змістом, тобто за їх предметною віднесеністю; за широтою предметного змісту; за глибиною (грунтовна основа потреб особистості); за стійкістю; за силою; за тривалістю. Розглянемо найбільш вживані інтереси у психологічній науці: зовнішній інтерес, внутрішній інтерес, духовні та матеріальні інтереси, безпосередні й опосередковані інтереси, пізнавальний інтерес [28, с. 161].

Зовнішній інтерес — інтерес до об'єкта, предмета або дії, перебіг якої відбувається через взаємозв'язок цього об'єкта (предмета) з іншими зовнішніми факторами. Наприклад, навчання живопису через престиж або можливість матеріального достатку, який можна отримати від цього вміння. Внутрішній інтерес — інтерес до об'єкта (предмета) або дії, який ґрунтується на особистісному прагненні до цього об'єкта (предмета) або дії «для власної користі». Наприклад, інтерес до того, щоб навчитися малювати просто для естетичного задоволення. Тут інтерес протиставляється зовнішньому інтересу.

Оскільки існують матеріальні і духовні потреби, вони викликають відповідно матеріальні і духовні інтереси людини. Матеріальні інтереси спрямовані на пошук шляхів задоволення станів недостатності і уникнення можливої загрози неприємних переживань. Матеріальні інтереси є потужним двигуном матеріального та технічного прогресу, тому що вони виявляються в прагненні до життєвих благ, зручностей, до створення побутової, аудіо, відеотехніки, машин і механізмів, які полегшують працю людини і підвищують безпеку життя, що забезпечують комфорт. Зрозуміло, що не кожна людина, слідуючи своїм матеріальним інтересам, стає конструктором, будівельником, або кравцем, що шиє собі одяг. Багато людей прагнуть, окрім задоволення матеріальних потреб, побільше заробити грошей, тобто задля власної наживи. У цьому випадку виникає «жага» заробітку грошей, що і спричиняє розвиток матеріального інтересу, який витісняє пізнавальний компонент діяльності. В такому випадку говорять про вузькість інтересів особистості. Коли ж людина здатна виходити за межі суто матеріальних інтересів, відбувається особистісний розвиток, критеріями якого стають духовні інтереси. В цьому випадку говорять про широту інтересів [30, с. 48].

Духовні інтереси — це мотиви росту, вони мають більш віддалені цілі. Мотивація особистісного зростання передбачає не лише компенсацію власних недоліків, уникнення неприємних переживань, а й збільшення психологічної напруги в прагненні до емоційно насичених переживань, які зумовлюються усвідомленою значущістю поставленої мети. Духовні інтереси спонукають до вдосконалення майстерності, віртуозності в діяльності, що представляє для людини інтерес не як засіб забезпечення існування, а як засіб прояву власних талантів і здібностей — пізнання себе через працю. Духовні інтереси розширюють горизонти розвитку особистості через прагнення пізнати себе і навколишній світ. «Коли не отримують задоволення потреби, жити важко, коли не отримують їжу інтереси або їх немає, жити нудно». Це відчуття повноти життя може досягатися різними людьми по різному: для

одних важливо мати у своєму розпорядженні невеликий об'єм інформації щоб бути обізнаним в різних сферах знання, культурного і громадського життя, мати можливість спілкуватися з великою кількістю різних людей, побувати в різних країнах і відчутти себе, може бути, навіть випробувати себе в різних ситуаціях. Інші ж задовольняють свої духовні інтереси широкою та глибокою спрямованістю на досягнення сутності якогось явища, пошук істини в складних питаннях, скрупульозному дослідженні, детальному вивченню, захопленістю власного творіння — присвячують все своє життя значущій справі, ідеї. Тому говорять про широкі та глибокі інтереси особистості. В інтересі до того чи іншого об'єкту розрізняють безпосередній і опосередкований інтерес. Безпосередній інтерес, наприклад, проявляється в захопленості процесом отримання знань: навчаючись, студент відвідує лекції, читає літературу, проводить самостійні дослідження з цікавого предмету, здатен відмовитися від дружньої вечірки заради того, щоб прочитати роздобуту на одну ніч дефіцитну книгу. А якщо робиться все те ж саме, лише в рамках вимог навчального процесу, заради отримання диплому, який розширює можливості працевлаштування, — в такому випадку говорять про опосередкований інтерес. Однак ці характеристики інтересу є динамічними, можуть змінюватися і в прямому і зворотному напрямку: опосередкований інтерес може стати безпосереднім і навпаки.

Інтереси людини протягом життя дуже динамічні. Не лише задоволення або незадоволення потреб змінює інтереси. Очевидно, що пізнання себе, досягнення людини в соціальному і професійному плані, зміна статусу і розширення діапазону ролей — все, що відбувається з людиною в житті та діяльності, впливає на інтереси, як в рівній мірі інтереси людини впливають на її життя. Досягнення інтересів нагороджує людину, за твердженням А.Маслоу, «вершинними переживаннями» — моментами, під час яких людина відчуває великий екстаз, благоговіння, захоплення. Це і відрізняє людське життя від біологічного існування [33, с. 26].

Соціальний інтерес (social interest) — одне із найоригінальніших і унікальних понять, запропонованих Альфредом Адлером в індивідуальній психології. Воно належить до вродженої потенційної здатності людини ідентифікуватися з іншими людьми і розділяти їх почуття. Це поняття охоплює не тільки почуття особистості по відношенню до її найближчого оточення, коханих і друзів, але також до людства в цілому, як до теперішнього, так і до майбутнього. Передбачається, що ця якість, хоча вона й вроджена, розвивається тільки в соціальному контексті, і особливо завдяки ранній взаємодії немовляти з матір'ю і батьком. Соціальний інтерес проявляється в різних формах. Однією з них є готовність людини до співпраці та взаємодопомоги навіть за несприятливих і складних обставин; це схильність людини віддавати іншим більше, ніж вимагати від них; здатність однієї людини до емпатії, розуміння думок, почуттів та досвіду іншої людини. Але існує й інша точка зору на психологічний зміст соціального інтересу. У вітчизняній психології більшість науковців ототожнюють його із соціальними мотивами, які підкреслюють зовнішній аспект мотивації: «так треба» [23, с. 196;].

Власний інтерес винагороди (rewards and intrinsic interest) — зазвичай вважають, що винагорода за виконання завдання підвищує майбутню мотивацію і інтерес до такої діяльності. Це припущення підтверджується, так спростовуються результатами численних досліджень. Але іноді виникає протилежний ефект: за деяких умов (за виконання діяльності, яка сама по собі є цікавою людині), існуючий інтерес до задачі згасає. Ефект згасання мотивації виникає лише за наявності певних умов. Рівень інтересу до винагороди може знижувати високий початковий рівень власного інтересу, але якщо завдання викликає менший первинний інтерес, то винагорода підвищує мотивацію та інтерес до цієї діяльності. Отже, чинники винагороди не завжди знижують високий власний інтерес. Зокрема, словесна похвала за виконання завдання не тільки не знижує, але може підвищувати інтерес, тоді як більш конкретна або матеріальна винагорода, така

як цукерка або гроші, призводять до втрати інтересу. Отже, інтерес може залежати від внутрішніх і зовнішніх чинників, які можуть його підвищувати або знижувати. Інтерес має власну динаміку розвитку від нижчих форм до вищих.

Так, інтерес досліджують у кількох напрямках: аксіологічному (адже явище пов'язано із чимось незвичним, цікавим) [30, с. 72]. Іншим бачать феномен у формі відношення, тобто особливого ставлення до світу, який оточує людини, а вона прагне його пізнати. Зокрема на такому тлумаченні наполягає Г. Люблінська [36, с. 48]. Н. Морозова відносить феномен до сфери емоцій, оскільки його сутність, на її думку, полягає у особливих відношеннях між людиною і навколишньою дійсністю. В. Ковальов додає, що це явище несе у собі позитивне забарвлення, окрім пізнавального й емоційного [39, с. 144].

Відмінністю інтересу є його тісні зв'язки з емоційною сферою. Її складові вважаються його підґрунтям. Базові емоції, а також і складні, зокрема переживання радості подолання перешкод — це різні прояви емоційності людини. Всі вони виникають на основі бажання досліджувати світ, природу навколо. Проте цей феномен є елементом спрямованості. Це вибіркоче ставлення до різних речей, активності. В.Бондаревський наголошує, що особлива спрямованість особистості на набуття певного досвіду є складним утворенням, оскільки представляє єдність змісту активності та характеристик суб'єкта пізнання [7, с. 329].

Інтерес розглядається у контексті мотиваційної сфери. Він, за своєю сутністю, найбільше належить до різного роду спонуки активності. Така думка підтверджується у довідкових джерелах. Там вказують на подвійність трактування цього психологічного явища: віднесеність до каталізатора активності власне його спрямованість на процес діяльності та віднесеність до потреб особистості. Саме тому більшість дослідників розглядають інтерес як один із варіантів мотиваційного утворення [8, с. 41]. Саме тому науковці вказують на спорідненість понять мотив та інтерес. Так, О. Реан та

Я. Коломінський зазначають, що інтерес може бути як внутрішнім мотивом, спонукою до активності, так і тим самим пов'язаним із процесом задоволенням потреб [18, с. 228].

Є.Зеєр наголошує на соціально–психологічній основі, оскільки інтерес виникає у формі потреби, тим самим спричиняє зовнішню активність [21, с. 52]. Проте цей феномен найбільш часто ототожнюють із формою прояву пізнавальної потреби [21, с. 27] І.Зимня додає, що це по суті емоційне переживання [21, с. 84]. На цю обставину вказують багато науковців. Особливої уваги надають при цьому пізнавальному інтересу, оскільки його підґрунтям є бажання дізнатися щось нове, наголошує Г.Щукіна. Н.Шевандрін відносить його до інтелектуально–мотиваційного стану пізнавального характеру, що пов'язаний із центральної потребою [20, с. 109]. Є.Льїн, проаналізувавши різні погляди на інтерес та зробив висновок, що всі вони у своїй основі мають однакові аспекти: наявність в інтересі потреби на позитивне переживання [20, с. 111]. Тому інтерес є своєрідним мотивом гностичної діяльності та містить у собі емоційну привабливість і значущість, яка є усвідомленою.

Таким чином, інтерес як психологічне явище розглядається дослідниками з різних позицій. Проте більшість науковців єдині у своїх твердженнях, коли зазначають, що феномен відноситься до спрямованості людини і є одним із мотиваційних утворень. У ньому тісно переплітаються бажання дізнатися щось нове про навколишню дійсність, пізнавальна потреба та емоційне переживання цього процесу. Як правило це все має позитивне забарвлення. Відтак, Г.Щукіна, І.Зимня, Є.Льїн, Н.Шевандрін наголошують на значущості власне пізнавального інтересу. Він пов'язаний із пізнавальною активністю особистості і є одним із її чинників. Як мотиваційне утворення він проходить ряд перевтілень в онтогенезі особистості: від орієнтувального рефлексу до допитливості, а вже потім до вибіркового ставлення певної предметної сфери знань людства. Проте пізнавальний інтерес належить не лише до сфери особистості. Численні

дослідження також відносять його і до контексту діяльності, оскільки саме в ній він і розвивається і набуває ознак пізнавального емоційного утворення.

1.2. Пізнавальний інтерес та його ознаки у період дошкільного дитинства

Проблему пізнавальних інтересів досліджувало багато вчених. Як правило, її розглядають разом з діяльністю, а також у тісному зв'язку з таким поняттям, як самостійність. Ще Роджерс наголошував, що на інтереси дитини впливає те знання, яке нею привласнене, яке пов'язане з відкриттям, що вона його зробила самостійно [50, с. 80]. Тож умовою розвитку пізнавальних інтересів дитини, піднесення її на вищий щабель є практичні дослідницькі дії її самої.

Наукові дослідження і спостереження практиків свідчать: там, де неправомірно обмежуються творчість та самостійність дітей, знання, як правило, засвоюються формально, тобто діти не осмислюють їх, а отже й пізнавальний інтерес не досягає в таких випадках належного рівня.

Феномен пізнавальних інтересів як один із найважливіших чинників навчання постійно привертає увагу дослідників, оскільки взаємодія дитини із навколишнім світом можлива тільки завдяки її активності, інтересам та діяльності.

М.Ярмаченко у педагогічному словнику акцентує увагу й на інших властивостях інтересу: змісту, обсязі, стійкості, силі, дієвості. Він зазначає, що цей феномен відіграє значну роль у навчанні й учінні, адже сприяє появі більш системних знань [46, с. 6]. Відомим є факт, що пізнавальний інтерес вперше заявляє про себе у дошкільному дитинстві, вказує Р.Павелків. Він є своєрідним підґрунтям навчальної діяльності дітей. Як бачимо, цей конструкт сприяє становленню й розвитку іншого. Водночас, щоб був помітний прогрес у його збагаченні та вдосконаленні мають бути дотримані конкретні вимоги, наголошує науковець: самостійність процесу засвоєння

інформації; уникнення одноманітності під час пізнання; логіка набуття нових відомостей, знань; емоційні задоволеність і забарвленість суб'єкта (дитини); систематична, позитивна похвала дорослого [32, с. 11].

Отже, динаміка мотиваційного утворення стає можливою у цьому віковому періоді завдяки особливим зусиллям вихователів щодо організації та підтримання дії особливих факторів.

Г.Люблінська відмічала, що у поведінці дітей шести років заявляє про себе і стає головним спонуканням до дії пізнавальний інтерес. Його вона пов'язує із підвищенням рівня складності розумової діяльності дошкільнят, розв'язання абстрактних задач. Малюк починає задавати дорослим три класичних запитання, внаслідок чого до нього починають звертатися «чомучка». Причина прихована у характері й спрямованості поставлених запитань: пошук істини та невідомих раніше знань, з'ясування причини, постановка та розв'язання проблеми Така активність, за твердженням дослідниці, сприяє розвитку надзвичайно цінних, з точки зору суспільства й природи особистості, властивостей психіки: поміркованості, спостережливості, допитливості [29, с. 22]. Отже, позитивом також є розвитком людських якостей у цьому віці.

О.Запорожець підкреслював, що для дошкільнят основною ознакою пізнавального інтересу є надзвичайно стійке поєднання емоційної та інтелектуальної його складових. Саме воно дозволяє дітям, на основі вже набутої інформації, актуалізувати пошук необхідної, більш нової, внаслідок виникнення проблемної ситуації. Відбувається активізація психологічного механізму, який відповідає за розумові дії. Зокрема вдосконалюються операції мислення: класифікація, узагальнення, систематизація, категоризація. У цьому випадку, на нашу думку, бачимо взаємозв'язок і взаємодію між кількома сферами особистості, де сполучною ланкою є емоційність [15, с. 97].

Г.Щукіна, вивчаючи спонукальний феномен, виділяє кілька значущих його ознак: виразна дослідницька спрямованість на цікавий об'єкт; розуміння

умов задачі, усвідомлення сутності та позитивне ставлення до неї; суб'єктивність, яка проявляється через емоції захоплення, радості під час пошуку нових знань, відомостей про предмет, способів дій із ним; регулювання дій та поведінки, практичність і віднесеність її до вольового зусилля. Водночас авторка, на основі власних досліджень, дійшла висновку, що у старших дошкільників пізнавальні інтереси характеризуються: випадковістю виникнення, низькою мірою постійності, цікавістю лише до зовнішніх ознак, фактів, поєднанням із вже набутим досвідом (стійкий зв'язок), великою мірою розмаху між сферою знань та очікуванням швидкого результату [21, с. 64].

Звернемо увагу ще на декілька важливих ознак, на які вказують інші дослідники. Так, С.Рубінштейн, розглядаючи феномен мотиваційної сфери у контексті мотивації учіння та навчання, пов'язував його із свідомістю, оскільки, на його думку, він (конструкт) має бути повністю зрозумілий і прийнятий дитиною. Тому, на основі усвідомленості цієї спонуки науковець розрізняє безпосередній та опосередкований його види. Зокрема маленькі діти в першу чергу цікавляться чимсь зовсім незвичним для них (зовнішні чинники), а вже потім новими знаннями. Відповідно науковець виділив: безпосередній інтерес до змісту діяльності або предмету; цікавість до процесу та характеру процесуальних дій; наявність своєрідного підґрунтя під бажанням, охотою до допитливості (задатки, схильності); опосередковане бажання [6, с. 49].

О.Власова, на основі цих уявлень та класифікацій мотиваційних утворень, пропонує розрізняти справжній пізнавальний інтерес від процесуальної зацікавленості [7, с. 117].

Прагнення до пізнання пронизує всі сфери життєдіяльності дитини раннього віку, яка хоче не лише розглядати об'єкти природи, предмети найближчого оточення, людей, а й діяти з ними. Малюк порівнює, підбирає, вдивляється, намагається діяти, помиляється, за допомогою дорослого виправляє помилки, збагачуючи свої життєві враження, особистий досвід.

Дитина здатна експериментувати та фантазувати подумки, використовувати предмети–замінники, в ньому розвивається внутрішній план мислення, зароджується фантазія, з'являється безліч запитань. Ознайомлення з навколишнім набуває яскравого пізнавального характеру.

За свідченням, Г.Смольниковой, дитина, може уникнути від опіки певних обставин, міркує про різні предмети і явища, які на даний момент не діють на органи чуття. Вона намагається певним чином упорядкувати й пояснити собі навколишній світ, пізнати його, побачити певні причинно–наслідкові зв'язки та закономірності.

Так починається розвиток пізнавальних потреб, інтересів та мети пізнавальної діяльності. Пізнавальні потреби при цьому здебільшого зумовлені новими враженнями, а потреба досліджувати виникає ситуативно [4, с. 12].

Розвиток пізнавальної діяльності дітей чітко охарактеризовано у програмі розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». За програмою у дітей разом із їх розвитком активності, розширюється коло об'єктів, які привертають їх увагу. Дитина більше придивляється, прислухається до них та їх розглядає. Головним предметом її уваги стають об'єкти природи. Найбільше привертає увагу все, що рухається, змінюється, розкриваючи якісь нові свої властивості [41, с. 236].

Отже, у результаті активної взаємодії з навколишнім світом значно розширюється світогляд дитини, розвиваються пізнавальні інтереси. Обсяг інформації, яку дитина одержує з різних джерел, інтенсивно розвиває допитливість і спостережливість.

У програмі «Українське дошкілля» вікові особливості розвитку пізнавальної діяльності дітей старшого дошкільного віку передбачає те, що дитина оволодіває новими способами сприймання, які забезпечують обстеження предметів і явищ дійсності, їх різноманітних властивостей і взаємозв'язків. Сприймання спрямоване на пізнання предметів і явищ

навколишнього світу. Дитина може групувати предмети за характерними ознаками.

Розвивається цікавість, інтерес дітей до нового, незнайомого, до понять, незрозумілих слів. Розвивається мисленнєва діяльність в результаті чого, дитина може розповідати невеликі казки, переказувати невеликі твори, розповідати про події з власного життя. Великого значення відіграють дидактичні та рухливі ігри, що розвивають пізнавальну сферу дитини [48, с. 116].

Отже, пізнавальний інтерес до предмета або процесу пізнання виникає у внутрішній мотиваційній сфері особистості старшого дошкільника.

Водночас пізнавальні інтереси не з'являються самі собою, вони — результат розвитку, виховання дитини у сім'ї та в дитячому садку.

За програмою «Українське дошкільля» дитину старшого дошкільного віку приваблює все яскраве, емоційно забарвлене, те, що можна дослідити, з чим можна експериментувати, причому її цікавить не лише сам процес, але й результат. Дошкільник намагається робити припущення, узагальнювати, порівнювати, робити висновки, розглядаючи предмети чи його зображення, звертає увагу на деталі.

У процесі пізнавальної діяльності, сприйняття предметів, обстеження, узагальнення дитина застосовує слова, які характеризують властивості предметів, символи, схеми, що відображають приховані зв'язки між предметами та явищами. Відбувається розвиток мисленнєвих процесів.

Розвиток словесно–логічного мислення сприяє розвитку умінь дітей робити елементарні висновки. Результатом розвитку мислення є те, що накопичення уявлень про світ вибудовується в цілісну систему знань [48, с. 36].

Г.Смольникова пропонує розглянути основні прояви пізнавального інтересу старших дошкільнят [46, с. 9]:

- надання переваги певному виду діяльності;
- виникнення запитань пізнавального характеру;

- бажання поповнити знання про предмети, явища навколишньої дійсності;
- намагання робити висновки з власних спостережень;
- реагування дитини на успіх чи невдачу в діяльності;
- увага, зосередженість у процесі діяльності;
- бажання залучити інших дітей до улюбленої справи, поділитися з ними;
- результатами своїх спостережень;
- зовнішні прояви (інтонація, міміка, жести);
- прагнення самостійно включитися в діяльність, яка зацікавила.

Дошкільний вік вважається періодом розвитку дитячої пізнавальної активності. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти в освітній лінії «Дитина в сенсорно–пізнавальному просторі» зазначено, що прояви такої активності є інтерес дитини до довкілля та самої себе; активне сприймання предметів, об'єктів, людей, подій; спостережливість, кмітливість, допитливість, вмiле використання побаченого й почутого раніше, спроби самостійно доходити висновків, знаходити нове у знайомому та знайоме в новому, вміння радіти зі своїх відкриттів; надання переваги новим, незнайомим завданням, що потребують розумових зусиль; планування своєї пізнавальної діяльності, втілення її на практиці; інтерес до дослідництва, експериментування з новими матеріалами [1, с.6].

Дослідження Т.Ткачук засвідчують, що подив — важлива здатність дитини, він живить її пізнавальний інтерес. Це почуття можна викликати новизною, незвичністю, несподіваністю, невідповідністю чогось уявленням малюка. Інтерес, як стимул пізнавальної діяльності, своєрідний трамплін до пізнавальної активності, опора для емоційної пам'яті, стимул для підвищення емоційного тону, засіб мобілізації уваги та вольових зусиль дитини [51, с. 11].

Без належної підтримки природна дитяча допитливість, за дослідженням І. Литвиненко, починає згасати вже на п'ятому році життя.

Але ж відомо, що п'ятий рік життя - це вік «чомучок», а психоаналітики пов'язують цей вік з латентною стадією психосексуального розвитку, дуже сприятливою для навчання. У неї виникло в зв'язку з цим запитання: чому діти не виявляють належного інтересу до пропонованого матеріалу. У цього феномена багато причин [39, с. 32]. На її думку, головні з них такі:

- сприймаючи інформацію, діти здебільшого користуються тільки одним або двома сенсорними каналами, тобто вони або пасивно слухають, або сприймають матеріал тільки зором;
- вихователі самі ставлять дітям запитання;
- діти не володіють пізнавальними діями;
- примушування дітей до навчання, ігнорування того, що навчання має бути для них забавою.

В залежності від конкретних умов в цьому пізнавальному досвіді відбувається збагачення вмісту пізнавального інтересу і зміцнення його.

Саме завдяки пізнавальному досвіду і спілкуванню інтерес у структурі тієї чи іншої особистості може відігравати різну роль. Для дітей четвертого року життя він буде відігравати роль перехідного епізоду, постійно вимагати зовнішніх стимулів для свого зміцнення; у дітей п'яти років — широкий розлитий інтерес, не локалізований у певній предметній галузі, але маючий тенденцію до постійного збагачення все новою і новою інформацією (допитливість); а вже у шість років — своєрідна пристрасть до пізнання, до творчої діяльності, що виражається в пошуку необхідної ланки для заповнення пробілу в знаннях [43, с. 18].

Також Г.Щукіна зазначає, пізнавальний інтерес, будучи стійкою рисою особистості на всіх вікових етапах розвитку дітей, визначає її активність в навчанні, в грі, ініціативу в постановці пізнавальних цілей. Він визначає пошуковий, творчий характер будь-якого виду пізнавальної діяльності (на занятті, в домашній навчальній роботі, конструюванні і т. д.), сприяє розвитку здібностей до творчості в різноманітних видах діяльності.

Розвиток цієї риси особистості надзвичайно позитивно позначається на всьому розвитку дитини.

З віком змінюється і сам зміст пізнавальної активності: вона стає більш довільною, цілеспрямованою. Вмінню ставити мету, шукати способи її досягнення (Що робити? Як робити?), а в разі виникнення труднощів проявляти наполегливість та цілеспрямованість для їх подолання завжди надавали особливої ваги провідні учені в галузі дитячої психології О.Запорожець, В. Котирло [7, с. 62].

Таким чином, розвиток пізнавального інтересу на всіх вікових етапах життя дитини прямо залежить від кількості, якості та характеру інформації, знань, які отримує дитина, а також від способу їх подачі дорослими. Пізнавальний інтерес дошкільників у процесі навчання та виховання розвивається по-різному в залежності від їх вікових та індивідуальних особливостей. Тому кожному віку дитини притаманний свій рівень розвитку пізнання.

1.3. Пізнавальна книга як ефективний засіб розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку

Розвиток пізнавального інтересу — один з найважливіших завдань дошкільної та початкової освіти.

Критерії розвитку пізнавального інтересу:

1. Широта розумової діяльності.
2. Самостійність мислення.
3. Швидкість орієнтування при розв'язанні нестандартних завдань:
 - уміння думати;
 - визначення аналогій.
4. Проникнення в сутність явища:
 - виділення головного, суті;
 - проблемна ситуація;

- прийом несподіваності;
- узагальнення.

5. Усвідомлення старшим дошкільником своєї діяльності, процесу мислення [17, с. 100].

Протягом ХХ століття активно розроблялися питання використання пізнавальних книг математичного змісту з метою розвитку пізнавального інтересу та збагачення математичних уявлень дошкільнят (Ф.Н.Блехер, З.А.Михайлова, Л. Г.Петерсон, Е.Я.Фортунатова, Л.К.Шлегер і ін.). Перші дитячі пізнавальні книги математичного змісту створювалися за аналогією зі шкільними підручниками. Це дозволяло точно визначити освоєний дошкільнятами зміст, намітити його послідовне ускладнення; полегшувало процес навчання і розвитку дітей дошкільного віку [18, с. 171].

Пізнавальна книга є своєрідним (учителем), виступає «наочною опорою» діяльності і забезпечує активізацію інтересу дітей до інформації, представленої в ній. Часто такі книги адресовані батьками та використовуються в сім'ї в процесі і спільної діяльності вихователя і дітей.

Щодо пізнавального розвитку дошкільників цінність пізнавальної книги математичного змісту полягає в особливій унаочненій формі переданого в ній вмісту. У такій книзі можливе подання математичного матеріалу:

- літературним сюжетом, за допомогою яскравих образів–персонажів, через створення проблемних ситуацій, до вирішення яких можна залучити дітей;
- образотворчими засобами ілюстрації; така «подвійна» наочність дуже «співзвучна» віковим особливостям дошкільнят (емоційність, домінування наочно–образного мислення, перевагу ігровій діяльності). Книга являє собою синтез мистецтв (літератури, графіки, поліграфії), і образ, представлений в ній, сприймається дітьми в єдності різних засобів художньої виразності (слова та ілюстрації). Дані аспекти як би підсилюють один одного, сприяють

створенню більш яскравого «збагаченого» образу, полегшують його розуміння.

Узагальнюючи все різноманіття пізнавальних книг з математичним змістом, умовно можна виділити:

1) книги, орієнтовані на збагачення математичних уявлень дошкільнят, розвитку пізнавальних інтересів;

2) книги, що забезпечують розвиток умінь, логічних операцій [43, с. 17].

До першої групи книг відносяться різні альбоми (наприклад, «Форми», «Протилежності»), пізнавальні енциклопедії. Для них провідною є функція представлення нової інформації. Залежно від віку дітей, яким адресовано книги–альбоми, варіюються зміст і цілі їх застосування. Альбоми для дітей раннього та молодшого віку спрямовані на збагачення сенсорних вражень і наочне уявлення освоєваних еталонів (форми, кольору). Основне завдання дітей — розглянути зображення, співвіднести, наприклад, форму предмета і геометричну фігуру, запам'ятати слова (Вгорі - внизу, велике - маленьке). Для дітей більш старшого віку використовуються різні пізнавальні книги енциклопедичного характеру (наприклад, тематичні — «Як вимірювали час раніше?»), які дозволяють розширити і поглибити уявлення дошкільнят про засоби і способи вимірювання, нумерації і т. п. Як правило, в даних енциклопедіях інформація представлена в цікавій формі; книги містять ілюстрації і образні приклади, розраховані на особливості старших дошкільників та молодших школярів. Енциклопедичні варіанти книг самі по собі є засобом активізації інтересу дітей до пізнання нового. Обсяг книги, формат (зазвичай А4), безліч різних фотографій і малюнків, факти, розраховані на «зону найближчого розвитку», викликають пізнавальний інтерес дошкільників. Подання інформації по розділам забезпечує лімітування часу і змісту занять з дітьми [47, с. 12].

У ряді книг нова інформація представлена в цікавій оболонці — в формі сюжету казки, історії. Для даних книг характерна інтеграція художніх засобів (художня література та ілюстрації) і пізнавальної складової (інформації логіко-

математичного характеру). Як правило, в даних книгах присутні «наскрізні» персонажі, які беруть участь у всіх епізодах і близькі досвіду дітей; сюжети та епізоди часто аналогічні дитячої життєдіяльності або повторюють сюжетні лінії відомих дітям творів. Ідентифікація дітей з персонажами викликає емоційні переживання і бажання допомогти персонажу (підказати, вирішити задачу, разом з ним дізнатися щось нове і т. п.). Зміст, як правило, структуровано за розділами, які моделюють послідовність занять з дітьми.

До другої групи можна умовно віднести різноманітні книги–альбоми для дошкільнят, що передбачають виконання дітьми послідовності завдань. Подібні посібники та книги також можуть бути тематичними або представляти завдання в сюжетній формі (подорожі персонажів; казки та історії, в процесі яких діти мають виконати ряд завдань). Для створення мотивації і активізації інтересу дітей до виконання завдань використовуються персонажі. Як правило, завдання в таких книгах представлені в порядку ускладнення. Також в книгах другої групи враховуються необхідність тактильно–рухового обстеження і значення практичних дій в пізнанні; передбачаються домальовування елементів, з'єднання по лініях, викладання образів з геометричних фігур, які додаються до книги; наводяться деякі ігри [38, с. 12].

Часто в даних книгах використовують різні символи–підказки дій (намалювати, зафарбувати, вирізати, вирішити і т. д.), Що дозволяє дітям, які не вміють читати, орієнтуючись на символи, зрозуміти зміст завдання.

Питання змісту і методів навчання дітей дошкільного віку арифметики і розвитку уявлень про розміри і виміри, про час і простір розглядали у своїх педагогічних працях Я.А.Коменський, М.Г.Песталоцці, К.Д.Ушинський, Ф.Ф.Фребель, Л.М.Толстой та інші.

Так, Я.А.Коменський у книжці «Материнська школа» рекомендує до школи навчати дитину рахунку у межах двадцяти, вмінню розрізняти числа більші–менші, парні–непарні, порівнювати предмети за розмірами, впізнавати і

називати деякі геометричні фігури, користуватися в практичній діяльності такими мірами, як дюйм, п'ядь, крок, фунт.

Перші методичні посібники з методики навчання дошкільників математики, як правило, були адресовані одночасно батькам і вихователям. Так, на основі висновків практичної роботи з дітьми в сімейній обстановці був виданий методичний посібник Кемниць В. А. «Математика в дитячому садку». Основними методами роботи з дітьми автор вважав бесіди, практичні вправи, ігри. Він пропонував ознайомити дітей з такими поняттями, як «один», «багато», «декілька», «пара», «більше», «менше», «стільки ж», «рівний», «такий самий». Основним завданням він вважав вивчення чисел від 1 до 10 і дій з ними. Однак Є.І.Тихеева, Л.К.Шлегер та інші зазначили, що процес розвитку числових уявлень у дітей складний і тому треба цілеспрямовано навчати їх лічбі. Провідним засобом навчання дітей лічбі визнавалася гра. Вважалося, що у своїй діяльності, гри дитина намагається втілити те, чим вона живе в цей момент [47, с. 12].

У працях Є.І.Тихеевої, М.Я.Морозової та інших підкреслювалось, що знання про перші десять чисел дитина має засвоїти ще до школи і при цьому засвоїти без будь-яких систематичних занять та спеціальних прийомів навчального характеру. Вони зазначали, що саме життя дитячого садка, заняття дітей, гра висувають незліченну кількість моментів, які можна використати для засвоєння дітьми лічби у межах, доступних їхньому віку, і засвоєння це цілком не примусове і легко закладає в душі дитини той фундамент математичного мислення, який так потрібен як педагогу, так і дитині, коли школи вдаються до наукового й систематизованого навчання арифметики [3, с. 95].

У 40-50 -х роках почалося експериментальне вивчення особливостей розвитку в дітей умінь та навичок в лічильній діяльності.

Було проведено психологічні дослідження з цієї проблеми І.А.Френкелем, Л.А.Яблоковим, Є.І.Корзаковою, Г.С.Костюком. Ними обґрунтовано положення про те, що необхідно розвивати у дітей уміння

розпізнавати окремі елементи множин, а потім переходити до узагальнення про залежність сприйняття множин від засобу просторового розміщення елементів, про засвоєння дітьми числівників і ступенів оволодіння лічильними операціями [5, с. 129].

Головне завдання педагога в різних формах роботи з дітьми — домогтися, щоб дитина розуміла сутність явищ. Якщо дорослий досить повно не розкриває зміст даних понять, не допоможе зробити правильні узагальнення, з'ясувати суттєві ознаки предметів і явищ, то у дітей розвиваються невірні математичні уявлення. Під час занять і ігор дитина повинна проявляти якнайбільше активності, міркувати, робити «відкриття», висловлювати свою думку, не боячись при цьому помилитися. І кожна помилкова відповідь має розглядатися не як невдача, а як пошук правильного рішення. Математика — є точною наукою. У ній багато спеціальних термінів, які ми вживаємо і в роботі з дошкільниками. Вихователь домагається, щоб дитина розуміла, про що йдеться, і сам міг грамотно сформулювати свою думку. На заняттях з розвитку елементарних математичних уявлень слід постійно звертати увагу на мовну роботу. На кожному занятті ми вчимо дітей чітко висловлювати свою думку, робити висновок, пояснювати, доводити, використовувати короткі та повні відповіді.

На нашу думку проблема навчання дошкільників елементарних математичних уявлень, безумовно, не обмежується лише вище описаними положеннями.

Для дитини–дошкільника основний шлях розвитку — емпіричне узагальнення, тобто узагальнення свого власного чуттєвого досвіду. Зміст сприйнятого має бути чуттєво підтвердженим, тому в роботі з дошкільниками так важливо застосовувати цікавий матеріал [18, с.23].

Ефективним дидактичним засобом для розвитку пізнавальної активності та засвоєння основ математики, в розвитку мови і в загальному розвитку дітей є основні форми дитячого фольклору, так як вони допомагають дітям у вивченні навчального матеріалу, домагатися успіхів в засвоєнні матеріалу,

з інтересом вирішувати задачі і приклади: закріплюються кількісні відносини (багато, мало, більше, стільки ж, уміння розрізняти геометричні фігури, орієнтуватися в просторі та часі). Особлива увага приділяється розвитку вміння групувати предмети за ознаками (властивостями, спочатку по одному, а потім по двом (форма і розмір). Для цього педагог використовує потішки, загадки, лічилки, приказки, прислів'я, скоромовки, фрагменти казок [22, с. 36].

Загадка може служити, по–перше, для розвитку пізнавальної активності та вихідним матеріалом для знайомства з деякими математичними поняттями (число, величина і т. д.). По–друге, ця ж загадка може бути використана для закріплення, конкретизації знань дошкільнят про числа, величини, відносини.

Лічилки–числівки застосовуються для закріплення нумерації чисел, порядкової і кількісної лічби. Їх заучування допомагає не тільки розвивати пам'ять, але і сприяє виробленню вміння вести перерахунок предметів, застосовувати в повсякденному житті розвинені навички. Пропонуються лічилки, наприклад, використовувані з метою закріплення вміння вести рахунок у прямому і зворотному напрямку. За допомогою фольклорних казок діти легше встановлюють тимчасові відносини, вчать порядковому і кількісному рахунку, визначають просторове розташування предметів. Фольклорні казки допомагають запам'ятати найпростіші математичні поняття (праворуч, ліворуч, попереду, позаду), виховують допитливість, розвивають пам'ять, ініціативність, вчать імпровізації («Три ведмеді», «Колобок» і т. д.). У багатьох казках математичний початок знаходиться на самій поверхні («Два жадібних ведмежати», «Вовк і семеро козенят», «Квітка-семиквітка» і т.д.). Стандартні математичні питання і завдання (рахунок, рішення звичайних завдань) знаходяться за межами даної книжки [31, с. 8]

Присутність казкового героя на занятті з розвитку елементарних математичних уявлень або заняття–казка надає навчання яскравого, емоційного забарвлення. Казка несе в собі гумор, фантазію, творчість, а

найголовніше вчить логічно мислити та розвиває пізнавальну активність дошкільнят.

Одним з важливих методів виховання і навчання дошкільників є створення ситуацій, що дозволяють дитині стати активним суб'єктом діяльності. Якщо дитина сама в собі щось долає (не знаю — дізнаюся, навчуся; починаю — не виходить, спробую ще, а за допомогою дорослого зможу, наприклад, вирішити задачу), так дитина розвивається як особистість, здатна знаходити потрібні способи діяльності в різних ситуаціях. У технології розвиваючого навчання розвитку дитини відбувається в зоні найближчого розвитку. Для розвитку пізнавального інтересу необхідно розвивати в дитини досвід подолання труднощів, досвід емоційного переживання результатів своїх дій — переживання успіху, радості пізнання, гордості за свої досягнення, задоволення діяльністю. «Я все зможу, у мене все вийде» — це має стати девізом дітей [29, с. 22].

Дошкільний вік — це початок довгої дороги в світ пізнання, в світ чудес. Адже саме в цьому віці закладається фундамент для подальшого навчання. Завдання полягає не тільки в тому, як навчитися правильно тримати ручку, писати, рахувати, а й вмінню думати, творити. Величезну роль в розумовому вихованні і в розвитку інтелекту дитини грає математичний розвиток.

Застосування літературного матеріалу з математичним змістом та створення проблемних ситуацій, допомагає дитині стати тією, яка шукає, спраглою до знань, невтомною, творчою, наполегливою і працьовитою. На заняттях з розвитку елементарних математичних уявлень в закладі дошкільної освіти використовуються такі форми фольклору як загадки, приказки, прислів'я, скоромовки, казки, і вирішуються такі завдання як закріплення знань дітей про математичні поняття за допомогою літературно-художніх образів; створення максимально сприятливих умов для раннього виявлення і розвитку інтересів, схильностей, і здібностей дитини; розвиток

внутрішньої навчальної мотивації, інших мотивів навчання за допомогою ігрової діяльності та проблемного навчання [31, с. 8].

Організована робота з розвитку математичних здібностей дошкільників, сприяє підвищенню інтересу до самого процесу.

Регулярне використання книг математичного змісту розвиває пізнавальні можливості і здібності, розширює математичний кругозір старших дошкільнят, сприяє математичному розвитку, підвищує якість математичної підготовленості, дозволяє дітям більш впевнено орієнтуватися в найпростіших закономірностях навколишньої їхньої дійсності й активніше використовувати математичні знання в повсякденному житті. Робота з розвитку у дошкільнят елементарних математичних уявлень — важлива частина їх загальної підготовки до школи.

Пропонуємо перелік літературних творів математичного змісту для старшої групи гупи закладу дошкільної освіти: «Кривенька качечка», «Три вітри», «Дванадцять місяців» (словацька народна казка), «Троє поросят» (англ. народна казка), «Вовк і семеро козенят», «Квітка-семицвітка».

Розвиток у старших дошкільників пізнавального інтересу неможливо здійснювати без опори на книги математичного змісту та художню літературу. На заняттях діти працюють з наочними посібниками, дрібним рахунковим та іншим матеріалом. Виховуючи вміння користуватись книгами, підтримувати порядок на своєму робочому місці, ми привчаємо дітей працювати організовано, так, щоб жодна хвилинка не проходила даремно. Світ казки, зразкового літературного мовлення допомагають дітям старшого дошкільного віку розвивати пізнавальну активність, зрозуміти математичні закономірності, відношення і зв'язки в реальному житті [34, с. 2].

Висновки з розділу 1

Інтерес розглядається як елемент спрямованості особистості, що має емоційну природу. Його основне призначення полягає у мотивуванні процесу

пізнання людини. Існують численні класифікації інтересів. Проте найбільш значущим дослідники вважають пізнавальний, який підкреслює жагу до нових знань, вражень від набутої інформації. Таке утворення тісно пов'язане з інтелектуальною активністю людини і є одним із її чинників. Як утворення спонукальної сфери явище проходить ряд перевтілень в особистісному плані: від орієнтувального рефлексу до допитливості, а вже потім до вибіркового ставлення певної предметної сфери досвіду людства.

У дітей старшого дошкільного віку досліджуваний феномен сприяє появі ознак активності у плані пошуку невідомих знань. Поява значної кількості інтересів призводить до допитливості, періоду «чомушок».

Динаміка пізнавального інтересу на всіх вікових етапах життя дитини прямо залежить від кількості, якості та характеру інформації, знань, які отримує дитина, а також від способу їх подачі дорослими. Психологічне явище дошкільників в освітньому процесі має різну динаміку, яка залежить від різних чинників, зокрема від вікових та індивідуальних особливостей. Тому найбільш актуальним завданням на сьогодні є пошук чинників його розвитку.

Розвиток у старших дошкільників пізнавального інтересу неможливо здійснювати без опори на книги математичного змісту та художню літературу. На заняттях діти працюють з наочними посібниками, дрібним рахунковим та іншим матеріалом. Виховуючи вміння користуватись книгами, підтримувати порядок на своєму робочому місці, ми привчаємо дітей працювати організовано, так, щоб жодна хвилинка не проходила даремно. Світ казки, зразкового літературного мовлення допомагають дітям старшого дошкільного віку розвивати пізнавальну активність, зрозуміти математичні закономірності, відношення і зв'язки в реальному житті.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ

2.1. Аналіз передового педагогічного досвіду з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту

На сьогодні проблема розвитку пізнавального інтересу у дитини є однією з найважливіших в сучасній педагогіці та психології. Пізнавальний інтерес, як джерело пізнавальної активності дитини, є необхідним для розвитку особистості дитини, зокрема, її інтелектуальної сфери. Ще відомий педагог К.Д.Ушинський писав, що у дитини слід «розвивати бажання і здатність самостійно, без учителя набувати нові пізнання... дати дитині засіб брати корисні знання не тільки з книг, але і з предметів, що його оточують, з життєвих подій, з історії власної душі...» [21, с. 34]. Як доводять сучасні вчені, за наявності пізнавального інтересу в дитини активізуються також всі психічні процеси, вони проходять більш інтенсивно й усвідомлено, а «засвоєні в результаті знання стають міцними, глибокими і системними» [4, с. 12].

Основними проявами, характерними для пізнавального інтересу дошкільника, є яскраве емоційне збудження дитини, пов'язане з бажанням дізнатися щось нове. Проте вони ще не являються гарантом того, що пізнавальна діяльність дітей буде успішною, адже відсутніми є практичні навички.

Одним із шляхів розвитку пізнавальних інтересів сучасний педагог С.У.Гончаренко вважає «включення дітей в активну творчу діяльність шляхом підбору посильних, цікавих, досить різноманітних, нових за змістом чи формою завдань, які спонукають до самостійних, активних роздумів» [11, с. 261]. Погоджусь з цією думкою і вважаю, що одним із основних шляхів

розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників є пізнавальні книги математичного змісту. Широке використання яких у різноманітній практичній діяльності та в процесі розвитку елементарних математичних уявлень дітей, розвивається та поглиблюється пізнавальний інтерес. Який виражається у включенні в освітній процес варіативних, проблемних, творчих завдань та ігрової форми опрацювання математичного матеріалу, оскільки «гра в дошкільному віці має вирішальний вплив на розумовий розвиток дитини» [44]. Для цього важливим є широке використання пізнавальних книг математичного змісту для роботи з дітьми, які включають пізнавальні засоби: метод моделювання, різноманітні наочності, розвивальні дидактичні ігри та ін.

Вивчаючи та аналізуючи праці вчених та сучасних педагогів вихователів щодо розв'язання проблеми розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників проводились дослідження на матеріалі різного змісту: інтерес до природи (Л.Ф.Захаревич, Н.К.Постникова та ін.), ігрової діяльності (Н.А.Бойченко, Л.Н.Вахрушева та ін.), образотворчої діяльності (Л.А.Блащук), взаємодії дітей під час навчання (Н.І.Кашубо та ін.), розвитку пізнавального інтересу (М.В.Бадіца). Дослідження доводять, що у дітей старшого дошкільного віку можливо розвивати достатньо стійкий пізнавальний інтерес.

Незважаючи на різноплановість вищезгаданих робіт, проблема розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом книги математичного змісту на основі практичної діяльності не була предметом спеціального дослідження. Тому, на нашу думку найбільш ефективним досвідом, який би наблизив нас до розв'язання даної проблеми, що склався у науково обґрунтовану модель діяльності, був представлений на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Особливості корекційно-ігрової діяльності у роботі вихователя закладу дошкільної освіти» 22 січня 2021 року у місті Рівне, Вовк Наталією Миколаївною. Вихователь – методист закладу дошкільної освіти (ясла-садок) компенсуючого типу «Ромашка» №10 Енергодарської міської ради м. Енергодар, презентувала досвід роботи на тему

«Система роботи з розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку засобами логіко-математичних ігор» [64].

Ефективним, не нав'язливим розвиток дошкільника буде тільки в природному, привабливому для нього виді діяльності — в грі. Дитина, захоплена задумом гри, не помічає, що вона «вчиться», хоча при цьому стикається з труднощами. Використання логіко-математичних ігор у педагогічному процесі дозволяє перебудувати освітню діяльність, перейти від звичних занять з дітьми до пізнавальної ігрової діяльності, організованої спільно з дорослими або самостійно.

В даний час розроблено велику кількість ігрових технологій, розвиваючих ігор та посібників. З усього різноманіття матеріалу, педагоги освітнього закладу для роботи з дітьми, вибрали логіко-математичні ігри, а саме: розвиваючі ігри, ігри В. В. Воскобовича, блоки Золтана Дьенеша. Сукупність цих технологій дозволяє вирішувати завдання комплексно, оскільки всі вони спрямовані на розвиток конструкторських і творчих здібностей дошкільнят, а також психічних процесів дитини, розвиток яких дозволить забезпечити успішне навчання в Новій українській школі.

Отже, ігрова навчальна діяльність необхідна, вона відкриває широкі можливості для підготовки до Нової української школи. Логіко-математичні ігри дозволяють зробити цікавими і захоплюючими роботу дітей на творчо-пошуковому рівні. Вони сприяють використанню знань у нових ситуаціях, в тому числі засвоюваний дітьми матеріал проходить через своєрідну практику, вносить розмаїтність та інтерес в освітній процес.

У досвіді роботи Вовк Наталії Миколаївни розкрито систему роботи закладу щодо розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку з використанням логіко-математичних ігор (розвиваючих ігор, розвиваючих ігор В.Воскобовича та блоків З.Дьенеша).

Для вирішення завдань з сенсорно-пізнавального розвитку вихователем-методистом були виготовлені логіко-математичні ігри: розвиваючі ігри, ігри В.Воскобовича («Двокольоровий квадрат», «Чотирикольоровий квадрат»,

«Крижинки», «Геоконт», «Диво квітка», «Ігровізор», «Кораблик Бриз-бриз») та придбані блоки З.Дьєнеша. Також було створено ряд дидактичних посібників, а саме: на розвиток психічних процесів (пам'ять, уява, мислення, увага) («Силует», «Що зайве в малюнку» «Що наплутав художник», «Маленькі кухарі», «Увага», «Знайди відмінності» і т.д.); на класифікацію предметів та їх сукупності за кількісними та якісними ознаками («Назви одним словом», «Що зайве» і т.д.) [54].

Слід відмітити, що на сьогодні вихователі та спеціалісти в закладах використовують логіко–математичні ігри в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

В своїй роботі педагоги використовують ігри, направлені на вдосконалення сенсорних еталонів, а саме:

Колір і відтінки. Назви кольорів діти засвоюють у віці від двох до п'яти років. Вихователі продовжували допомагати дітям навчитися розпізнавати кольори і їх відтінки використовуючи ігри та мовні вправи, де діти вчилися на предметах, носіях відповідного кольору, використовуючи типові асоціації, доступні дитині: жовтий — банани, лимони, сонце; червоний — яблука, помідори; синій — сливи, небо і т.д.. Вдалим закріпленням сенсорного еталону є головоломки-пазли «Кольорові олівці», «Спортсмени», «Логічні таблиці» та ін..

Форми — об'ємні, площинні. Діти в молодшому та середньому віці знайомляться з геометричними фігурами: квадратом, прямокутником, колом, трикутником; об'ємними тілами: кулею, кубом, циліндром. В старшому віці педагоги пропонували закріпити та поглибити ці знання за допомогою ігор «Форми», «Чарівний мішечок», «Чому так вважаєш», «Геометричні фігури» та ін.

Величина (їх види, ознаки, властивості). З дітьми старшого віку стоїть завдання впорядкування предметів по довжині, ширині, висоті і об'єму в цілому. В цьому на допомогу Наталії Миколаївні прийшли ігри з паличками Кьюїзенера, ігри з блоками З.Дьєнеша та ін. Діти вправляються в підборі пар

предметів за величиною, вмiло оцiнюють величину предмета на око, активiзують словник, що вiдображає поняття величини: довгий, короткий, рiвнi за довжиною, широкий, вузький, рiвнi за шириною тощо.

Властивостi i якостi предметiв. Велику увагу колектив придiляє iграм на розпiзнавання властивостей та якостям предметам – «Властивостi», «Ознаки», «Весела логiка», «З чого зроблено» та iн.. Наприклад в грi «Весела логiка», дiтям пропонується завдання – правильно зiбрати весь блок, приєднавши до центральної картки – 4 картки – вiдповiдi та пояснити свiй вибiр, чому вони так зробили. I дошкiльники пояснюють, що до їжачка ми приєднали – яблуко, гриб, кактус та голку, тому що їжачок на голки збирає гриби, яблука; схожий на кактус i в нього тiло покрите голками.

Класифiкацiя предметiв та їх сукупностi за кiлькiсними та якiсними ознаками. З великим задоволенням дiти грають в iгри нацiленi на класифiкацiю предметiв та їх сукупностi за кiлькiсними та якiсними ознаками – це iгри «Професiї», «Супермаркет», «Дикi та свiйськi тварини», «Контури», «Птахи» та iн.. Саме цi iгри нацiлюють дiтей в умiннi розподiляти предмети по групах по схожостi або вiдмiнностi мiж ними. Наприклад в грi «Назви одним словом», дошкiльнята класифiкують об'єкти та явища, якi об'єднуються на основi спiльних ознак в клас або групу – «Лисиця, вовк, заєць та їжак – це дикi тварини, вони живуть в лiсi». А на питання вихователя – «Хто зайвий?». Бувають рiзнi вiдповiдi з поясненням – «Зайвий їжак – тому що, тiло у нього покрите голками, а у лисицi, вовка та їжака – хутром», «Зайвий їжак – тому що, вiн взимку впадає в сплячку...», «Зайвий заєць – тому що, вiн не хижак». Дiти в цих iграх аналізують, зiставляють окремi елементи, знаходять в них спiльнi властивостi, вiдбирають найбільш значущi з них i вiдшуковують цi властивостi в iнших, зовнi вiдрiзняються предметах; виявляють зв'язки, що iснують мiж предметами i явищами[54].

Орiєнтацiя в просторi. Складання орнаментiв, малюнкiв з використанням геометричних фiгур, рiзних за величиною, формою, кольором. В старшому дошкiльному вiцi дiтям iнколи важко орiєнтуватися в просторi та визначати

місцезнаходження відносно об'єктів, що їх оточують і в допомогу вихователю стали ігри «Муха», «Жук», «Крижинки» та ін.. Діти визначають своє місцезнаходження відносно об'єктів, що їх оточують, розташування предметів і об'єктів у просторі (близько, далеко, ліворуч, праворуч, всередині, під, над, біля, зверху, знизу, назад, вперед).

Вовк Наталія Миколаївна зазначає, що великим задоволенням є гра «Танграм», де діти грають за правилами і виконують інструкції вихователів, вміло та поетапно викладають різні силуети за зразком і власним задумом. А саме головне педагоги надають шанс вихованцям самостійно зробити фігуру за задумом та запропонувати іншим дітям відгадати – що це ?

За допомогою ігор «Хустка для бабусі», «Геометричний килимок» діти вміло орієнтуються на площині аркуша паперу, складають орнаменти з використанням геометричних фігур, різних за величиною, формою, кольором. В грі «Геометричний килимок» діти викладають орнамент а потім пояснюють, які використали геометричні фігури та називають місцезнаходження тої чи іншої фігури (ліворуч, праворуч, всередині). Педагог стверджує, що дітям подобається те, коли вони в ролі вихователя дають вказівку розташування геометричних фігур.

Визначення, встановлення часової послідовності подій. Велику увагу колектив закладу дошкільної освіти приділяє іграм на визначення, встановлення часової послідовності подій та встановлення причинно–наслідкових зв'язків між різними явищами: «Пори року», «Розмишляйка», «Що спочатку, що потім», «Парасольки» та ін.. В грі «Пори року» діти виділяють характерні ознаки пір року, визначають зиму, літо, весну, осінь, крім цього відзначають природні явища, працю людей у природі, а також розповідають про ігри та розваги дітей в різний час року.

Особливе місце на заняттях Наталії Миколаївни відводиться іграм «Що наплутав художник», «Що зайве», «Силует» та ін .. Так Вовк Н.М. робить процес навчання цікавим, доступним і зрозумілим дітям, створює умови, чуттєву опору для розвитку пізнавальних інтересів та здібностей. Саме такі

ігри сприяють збагаченню і розширенню безпосереднього чуттєвого досвіду дітей, уточненню їхніх конкретних уявлень і тим самим розвитку спостережливості, значення якої у навчальній діяльності важко переоцінити. Живий інтерес у дітей, полегшує засвоєння та усвідомлення матеріалу.

В своїй роботі колектив на чолі з Наталією Миколаївною використовують блоки 3. Дьєнеша або як їх називають «Логічні фігури». Вихователь–методист стверджує, що дітям подобаються логічні блоки, так як вони забезпечують виконання більш різноманітних предметних дій. В процесі різних дій з блоками діти спочатку оволодівають уміннями виявляти і абстрагувати в предметах властивість (колір, форму, розмір, товщину), порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети по кожній з цих властивостей. Потім уміннями аналізувати, порівнювати, класифікувати і узагальнювати предмети відразу за двома властивостями (кольором і формою, формою і розміром, розміром і товщиною і т. д.), дещо пізніше – за трьома (кольором, формою і розміром; формою, розміром і товщиною; кольором, розміром і товщиною) і за чотирма властивостями (кольором, формою, розміром і товщиною). При цьому в одній і тій же вправі легко можна змінювати ступінь складності завдання з урахуванням можливостей дітей.

Також дуже подобається дітям грати в розвиваючі ігри В. Воскобовича, а саме «Двокольоровий квадрат», «Чотирикольоровий квадрат», «Крижинки», «Геоконт», «Диво квітка», «Кораблик Бриз-бриз» та «Ігровізор».

«Квадрат Воскобовича» є однією з найпопулярніших авторських ігор В.Воскобовича. Ігровий квадрат представляє собою 32 жорстких трикутника, наклеєних на гнучку основу з двох сторін. Завдяки такій конструкції діти легко трансформують квадрат, конструюють з нього як площинні, так і об'ємні фігури. Квадрат оживає і перетворюється в образи: будиночок, мишку, їжачка, черевичок, літачок і кошеня. Діти складають будиночок з червоним або зеленим дахом, цукерочку. Діти старшого дошкільного віку освоюють алгоритм конструювання, знаходять заховані в «будиночку» геометричні фігури, придумують власні предметні силуети.

Незвичайною для дітей є гра «Геокоонт», яку в народі називають «дощечкою з цвяхами». На ігрове поле «Геокоонт» нанесена координатна сітка. На «срібні» цвяхи натягаються «павутинки» (різнобарвні резиночки), і виходять контури геометричних фігур, предметних силуетів. Малюки створюють їх за прикладом дорослого або за власним задумом, а діти старшого віку — по схемі-зразку та словесної моделі. Цікаво, що в самій назві казки – зашифровано слово «геометрія».

Наталія Миколаївна, зазначає, що діти активно грають «Ігровізором» — це назва цілої серії ігор. «Ігровізор» виглядає як папка, на верхньому прозорому аркуші якої можна малювати маркером. Якщо малюк помилився, намалював щось не так, це можна легко стерти серветкою. «Ігровізор» дозволяє позбутися від численних розмальовок, прописів, книжок із завданнями. Під прозору плівку підкладаються навчальні лабіринти. Неправильний шлях в лабіринті можна просто стерти і прокласти новий.

У грі «Крижинки» вчать складати фігури, спочатку накладаючи на схему, а потім самостійно складати по схемі на столі і трансформувати в інші фігури за власним задумом. Вовк Н.М. спостерігала, що діти прагнуть дізнатись, збагнути, знайти, відчуті радість успіху від самостійно знайденого шляху розв'язання пізнавального завдання.

У грі «Диво квітка» діти складають за схемами забавні фігури — конячок, метеликів, пташок, черепах і багато іншого. І, звичайно, придумують різноманітні силуети і сюжетні картинки. За допомогою цієї гри співвідносять ціле і частини по схематичному малюнку і власним задумом, аналізують і порівнюють.

Наталія Миколаївна переконана, що технологія В.Воскобовича націлена на розвиток конструкторського мислення, розумових процесів — конструювання за словесною моделлю, побудова симетричних і несиметричних фігур, пошук і встановлення закономірностей. Всі його ігри націлені на розвиток уяви, творчі здібності, логічне мислення, розуміння співвідношення частини і цілого, вміння аналізувати, порівнювати, вміння

«читати» схеми, вміння знаходити і виправляти помилки, представляти ціле за фрагментами, вміння вирішувати логіко–математичні задачі, креативне, нестандартне рішення поставлених задач. Всі ці навички розвиваються в природному для дитини дошкільного віку ігровий діяльності.

В процесі узагальнення досвіду Наталією Миколаївною було виділено ряд переваг впровадження логіко–математичних ігор в освітній процес, а саме:

- різноманіття логіко–математичних ігор дозволяють зробити заняття привабливими, збагатити дитину позитивними емоціями та підготувати дитину до систематичного навчання в умовах Нової української школи;
- освітній процес сприяє творчому розвитку дітей в грі;
- різноманіття матеріалів а саме розвиваючих ігор дозволяє розкрити можливості кожної дитини, є дієвим засобом розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей;
- відповідають принципу «розвиваючого навчання», а їх впровадження дозволяє вибудувати процес навчання «граючись – навчаємось»;
- сприяє розвитку психічних процесів;
- сприяє розвитку у дітей ініціативності, кмітливості, самостійності, активності, допитливості;
- сприяє підвищенню професійного рівня педагогів, спонукає до пошуку нових нетрадиційних форм і методів роботи, прояву творчих здібностей [54].

2.2. Методика розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку засобом пізнавальної книги

Інтерес дітей до пізнавальної книги змінюється протягом усього дошкільного періоду. Він залежить від розвитку сприйняття і накопичення досвіду розглядання ілюстрацій та слухання літературних сюжетів. В даному аспекті дослідження в області сприйняття дошкільнятами літератури (А.В.Запорожець, С.Я.Маршак, К.І.Чуковський, А.М.Леушина, Л.М.Гурович та

ін.), ілюстрацій (Е.А.Флерина, В.А.Езікеєва, В.Я.Кіонова і ін.) дозволяють виділити загальні особливості прояву інтересу до книги, розуміння сюжету, зображення дітьми різних вікових груп.

З розвитком проявів сприйняття особливе місце в розвитку дітей займає розглядання яскравих образних книжок–сюрпризів. У книгах–альбомах часто представлені предмети і сюжети, в яких яскраво демонструються зразки форми, кольору, розміру (великий — маленький, довгий — короткий) і просторові відносини (поруч, далеко; у, над, під і т.п.). Діти розглядають картинки, співвідносять їх зі словами, названими дорослими. Діти розрізняють зображення предметів найближчого оточення, тварин; емоційно реагують на знайомі предмети (посмішкою, вокалізацією, дією). Їх спершу приваблює можливість різних дій з книгою (відкрити, закрити, перевернути сторінку), а потім — і сам процес пізнання предметів. Разом з тим дітям недоступні: дрібне зображення предметів; уявлення предметів в незвичайному ракурсі; перекручена передача форми, пропорцій предметів.

У дошкільному віці діти виявляють яскраво виражений і емоційно позитивно забарвлений інтерес до книги (Л.М.Гурович, Н.Х.Швачкин і ін.). Зображення (ілюстрація) полегшує розуміння сюжету, є первинним по відношенню до слова (Е.А.Флерина, В.А. Езікеєва, В. Я. Кіонова). Дітей приваблюють книги, альбоми, в яких багато яскравих великих ілюстрацій.

Згідно з дослідженнями, діти дошкільного віку не можуть адекватно сприймати дрібні і нереалістичні зображення з великою кількістю дрібних деталей, виконаних темними і ненасиченими квітами. Складна композиція малюнка (наявність декількох планів, спотворення пропорцій, неточна передача форми предметів) недоступна для дітей. Так як сприйняття в даному віці ситуативне, емоційне і «глобальне», дошкільнята не бачать деталей (великого числа кутів у фігури), не помічають різниці просторового розташування предметів на двох картинках і т.п.[48, с. 19].

Дошкільнята з цікавістю розглядають предмети, що розрізняються декількома властивостями; сюжетні картинки в книгах, на яких зображені

протилежні прояви властивостей і відносин (вище – нижче; більше – менше); у спільній діяльності з дорослими називають деякі властивості, але їх залучають дії з реальними предметами. Для успішного розрізнення властивостей дітям необхідно практичне обстеження, «маніпулювання» з предметом, так як точність розрізнення властивості залежить безпосередньо від ступеня обстеження предмета. Діти освоюють деякі прості способи порівняння – накладення і додаток, що застосовується ними в процесі розгляданні ілюстрацій книг (докласти смужки, провести пальцем)[43, с. 21].

В зв'язку зі збагаченням досвіду освоєння літературних творів (казок, віршів) і розвитком сприйняття ілюстрації діти проявляють яскравий інтерес до читання і розглядання книг. Вони успішніше сприймають образ, якщо він близький їх досвіду. Разом з тим дітям складно сприймати багатодетальне зображення, малюнки зі складною композицією, зі зміненим пропорційним співвідношенням, нереалістично переданої формою предмета, так як форма предмета є провідною в його пізнанні [6, с. 97].

Дітей приваблює сюжетна основа математичних казок, історій за умови, що пропонувані для виконання завдання їм доступні, а навчальний епізод нетривалий. Дітей шести років захоплює деякий «проблемний» сюжет (ситуації, в які потрапляють персонажі). Як правило, діти більш успішно беруть участь в розгляді і виконанні завдань в книгах, якщо вони розраховані не на освоєння нової інформації, а на виконання дій (порахувати, допомогти персонажу викласти споруду з геометричних фігур, визначити рівність двох множин і т.п.). Разом з тим діти самостійно звертаються до барвистих яскравих альбомів, в яких представлені різні геометричні фігури і предмети різної форми, порівнюють і називають їх, звертаються з питаннями до дорослих.

Дітей починають залучати до виконання завдань, представлених в книгах математичного змісту. Але більш успішно дошкільнята їх виконують, якщо завдання орієнтовані на різноманітні практичні дії (розподілити по заданій умові фігури, намалювати цифри або фігури, з'єднати елементи множин, розфарбувати зображення) або на виконання ігрових дій (викласти на аркуші образ з

геометричних фігур). Необхідність тактильно–рухового способу пізнання проявляється в даному віці в прагненні дітей доторкнутися до зображення (торкнутися кутів при розгляданні фігур, з'єднати як би «випадкової» лінією верхівки зображених дерев різного розміру) [26, с. 3].

В старшому дошкільному віці з розвитком навичок пізнавальної діяльності дошкільнята починають проявляти більше стійкий інтерес до історій і казок, в яких представлено математичний зміст і які можна слухати на протязі декількох днів; прагнуть «підказати» рішення персонажам, розуміють проблемні питання і ситуації сюжетної лінії.

У віці шести років діти починають проявляти інтерес до пізнавальної книги, дитячих енциклопедій, задавати питання про різні засоби і способи вимірювання, математичні цікавинки які історично виникли в різних культурах. Самостійно розглядають ілюстрації, просять прочитати коментарі до зображення що зацікавило їх [28, с.39].

Підвищення самостійності, розвиток логічного мислення, показників довільності забезпечує зміна ставлення до занять з використанням книги математичного змісту. Діти починають цінувати наявність «своєї власної» книги, прагнуть акуратно виконувати завдання, пишаються успіхами (хваляться один перед одним, показують результати вихователю і батькам). Як правило, дітей не приваблюють однотипні завдання, представлені на одній сторінці. Дошкільнята швидко втрачають інтерес до них, можуть захопитися розгляданням інших сторінок, якщо завдання аналогічні.

Висновки з розділу 2

У ході роботи над темою «Розвиток пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту. Укладання пізнавальної книги математичного змісту» проаналізували праці вчених та сучасних педагогів вихователів щодо розв'язання проблеми.

Незважаючи на різноплановість досліджень з розвитку пізнавального інтересу, проблема розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників

засобом книги математичного змісту на основі практичної діяльності не була предметом спеціального дослідження. Тому, на нашу думку найбільш ефективним досвідом, який би наблизив нас до розв'язання даної проблеми, Вовк Наталії Миколаївни, вихователя – методиста закладу дошкільної освіти (ясла -садок) компенсуючого типу «Ромашка» №10 Енергодарської міської ради м. Енергодар, яка презентувала досвід роботи на тему «Система роботи з розвитку сенсорно–пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку засобами логіко–математичних ігор».

В процесі узагальнення досвіду Наталії Миколаївни було виділено ряд переваг впровадження логіко–математичних ігор в освітній процес, а саме: різноманіття логіко-математичних ігор дозволяють зробити заняття привабливими, збагатити дитину позитивними емоціями та підготувати дитину до систематичного навчання в умовах Нової української школи; освітній процес сприяє творчому розвитку дітей в грі; різноманіття матеріалів а саме розвиваючих ігор дозволяє розкрити можливості кожної дитини, є дієвим засобом розвитку сенсорно–пізнавальних здібностей; відповідають принципу «розвиваючого навчання», а їх впровадження дозволяє вибудувати процес навчання «граючись — навчаємось»; сприяє розвитку психічних процесів; сприяє розвитку у дітей ініціативності, кмітливості, самостійності, активності, допитливості; сприяє підвищенню професійного рівня педагогів, спонукає до пошуку нових нетрадиційних форм і методів роботи, прояву творчих здібностей.

Інтерес дітей до пізнавальної книги змінюється протягом усього дошкільного періоду. Він залежить від розвитку сприйняття і накопичення досвіду розглядання ілюстрацій та слухання літературних сюжетів.

Дітей старшого дошкільного віку приваблює сюжетна основа математичних казок, історій за умови, що пропоновані для виконання завдання їм доступні, а навчальний епізод нетривалий. Дітей захоплює деякий «проблемний» сюжет (ситуації, в які потрапляють персонажі). Як правило, діти більш успішно беруть участь в розгляді і виконанні завдань в книгах, якщо

вони розраховані не на освоєння нової інформації, а на виконання дій (порахувати, допомогти персонажу викласти споруду з геометричних фігур, визначити рівність двох множин). Разом з тим діти самостійно звертаються до барвистих яскравих альбомів, в яких представлені різні геометричні фігури і предмети різної форми, порівнюють і називають їх, звертаються з питаннями до дорослих.

Дітей даного віку починають залучати завдання, представлені в книгах математичного змісту. Але більш успішно дошкільнята їх виконують, якщо завдання орієнтовані на різноманітні практичні дії (розподілити по заданій умові фігури, намалювати цифри або фігури, з'єднати елементи множин, розфарбувати зображення) або на виконання ігрових дій (викласти на аркуші образ з геометричних фігур). Необхідність тактильно–рухового способу пізнання проявляється в даному віці в прагненні дітей доторкнутися до зображення (торкнутися кутів при розгляданні фігур, з'єднати як би «випадкової» лінією верхівки зображених дерев різного розміру).

В старшому дошкільньому віці з розвитком навичок пізнавальної діяльності дошкільнята починають проявляти більше стійкий інтерес до історій і казок, в яких представлено математичний зміст і які можна слухати на протязі декількох днів; прагнуть «підказати» рішення персонажам, розуміють проблемні питання і ситуації сюжетної лінії.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНА РЕАЛІЗАЦІЯ МЕТОДИКИ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБОМ ПІЗНАВАЛЬНОЇ КНИГИ МАТЕМАТИЧНОГО ЗМІСТУ

3.1. Моніторинг рівня розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників

Перш ніж, ми впровадимо методику розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, нам необхідно з'ясувати сучасний стан сформованості пізнавального інтересу старших дошкільників.

Розглянувши проблему розвитку пізнавального інтересу дошкільників, визначивши особливості розвитку пізнавального інтересу дошкільників старшого віку маємо можливість перейти до дослідження сучасного стану розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Необхідним аспектом у розвитку пізнавального інтересу є визначення критеріїв розвитку пізнавального інтересу. Тобто, «критерій» — це об'єктивна ознака, на основі якого відбувається порівняльна оцінка або класифікація досліджуваних процесів.

Перш ніж, визначити власні критерії розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, проаналізуємо наявні напрацювання з цього питання.

Так, В. Суржанська пропонує такі критерії розвитку пізнавального інтересу дошкільника: інтерес, ініціатива, самостійність, оригінальність, пізнавальна орієнтація.

На їх основі автор визначила та охарактеризувала чотири рівні: репродуктивно–наслідувальний, репродуктивно–виконавчий, конструктивно–виконавчий, творчий [49].

Своєю чергою, Г. Стадник подає такі рівні розвитку пізнавального інтересу дошкільників: високий (діти виражають пізнавальні емоції, інтерес до нової інформації, увагу, ініціативність та розмірковують над різними

ситуаціями), середній (у дошкільників відсутній стійкий пізнавальний мотив, вони не виявляють інтересу до ситуацій, не виявляють пізнавальних емоцій, не розвинені уміння здійснювати ініціативні розумові дії у складних ситуаціях) та низький (діти пасивні в усіх видах діяльності, пізнавальна діяльність супроводжується негативними емоціями, почуттям нудьги, пригніченості, байдужим ставленням до результатів своєї діяльності, присутня відсутність пошукових дій) [48, с. 38].

Крім того, вчені визначають такі показники розвитку пізнавального інтересу дитини: увага, зосередженість, захопленість до вивчення матеріалу (К. Щербакова), особливий інтерес до оточуючих предметів (Д. Годовікова, М. Матюшкін); яскраво виражене бажання продовжувати заняття, прагнення до виконання різноманітних, особливо складних завдань (Д. Богоявленська, М. Матюшкін, А. Петровський, К. Щербакова); прояв самостійності в доборі способів дій, засобів, здійсненні контролю, досягненні результату (К. Щербакова); спілкування з дорослим, питання до нього, спрямовані на пізнавальні інтереси (Д. Годовікова, М. Матюшкін, К. Щербакова); постійне прагнення до предмета, емоційне ставлення до нього (Д. Годовікова).

На основі існуючих досліджень визначаємо такі критерії розвитку пізнавального інтересу дитини старшого дошкільного віку:

- увага та інтерес до нового (предмета, явища);
- активність та ініціативність;
- емоційне ставлення до різних видів продуктивної діяльності, нового (предмета чи явища);
- самостійність.

На основі критеріїв ми визначили показники та рівні розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників: високий, середній, низький (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Критерії та рівні пізнавальної активності старших дошкільників

Критерії / Рівні	Увага	Інтерес	Активність та ініціативність	Емоційне ставлення	Самостійність
Високий	Уважна прислухається до вихователя, не відволікається у процесі різних видів діяльності, може бути зосередженим упродовж 15 хв.	Проявляє інтерес та допитливість до предметів або явищ	Проявляє ініціативу у спілкуванні з однолітками та дорослими, завжди активна; ініціює певні види діяльності, дослідження предмета або явища	Яскраво виражає пізнавальні емоції; емоції задоволення під час дослідження нового	Самостійно бачить проблему, планує діяльність, шляхи її вирішення.
Середній	Вихователь періодично повинен зосереджувати увагу дитини, дитина потребує повторення, вказівок. Іноколи дитина відволікається, натомість за підказки вихователя повертається до діяльності	Інтерес має нестійкий характер, в залежності від настрою, обставин тощо	Завдання виконує за умови додаткового стимулювання; робить спроби долати труднощі, але у випадку невдачі відступає; підкоряється ініціативі іншого	Може проявляти позитивні емоції, а може бути нейтральним	Слухає пояснення дорослого, іноколи потребує допомоги вихователя у процесі діяльності
Низький	Зосереджує увагу лише на вимогу вихователя, відволікається за умов наявності іншого подразника	Дитина пасивна, працює тільки за умов персонального звертання, виявляє інтерес за вимоги вихователя	Без підтримки не починає діяльність, для роботи потребує зразок	Емоційний фон загалом нейтральний	Не може самостійно впоратись із завданням, потребує допомоги дорослого

Отже, визначивши критерії та рівні розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку маємо можливість перейти до первинного моніторингу старших дошкільників з метою виявлення вихідного рівня розвитку пізнавального інтересу.

До первинного діагностування було залучено 30 дітей старшого дошкільного віку закладу дошкільної освіти «Сонечко» Попельнастівської сільської ради Олександрійського району Кіровоградської області.

Моніторинг вхідного рівня розвитку пізнавального інтересу за критерієм «увага» ми досліджували за допомогою прихованого спостереження (протокол спостереження наведено у додатку Б). Проведене спостереження засвідчило переважно низький рівень уваги у дітей старшого дошкільного віку, більшість дітей зосереджують увагу лише на вимогу вихователя, часто відволікаються на сторонні дії. Менше 50 % старших дошкільників показали середній рівень розвитку уваги, цим дітям вихователь періодично наголошував на сказаному, та повторював алгоритм дій, але вони поверталися до діяльності та доводили її до логічного завершення. Найменший показник високого рівня розвитку уваги – 13,3 %, дошкільнят уважно прислухалися до вихователя, не відволікалися у процесі різних видів продуктивної діяльності, із зацікавленістю виконували запропоновані види робіт.

Звичайно, увага старшого дошкільника ще є не стійкою, максимальний час, коли дитина може зосереджено працювати – не більше 20 хв. За умови дійсної зацікавленості процесом. Натомість, стає очевидним, що необхідно упроваджувати більш цікаві форми та методи роботи для дітей з метою розвитку пізнавального інтересу останніх.

Наступний критерій – «інтерес» до певних видів діяльності, нових предметів тощо – ми досліджували паралельно з увагою за допомогою спостереження (додаток Б). У процесі дослідження ми дійшли висновку, що загалом діти виявляють інтерес до нового, цікавляться запропонованими видами діяльності у процесі заняття, натомість швидко такий інтерес втрачають (на середньому рівні опинилось 40% дітей на високому — 26,6 %

відповідно). Вихователю протягом заняття доводиться часто нагадувати дітям повернутися до того чи іншого виду діяльності, інколи – робити зауваження тощо. Але, нами було виявлено таку закономірність – якщо види діяльності не є розтягненими у часі, а мобільно змінюються (діти дивлять відео, проводять дослід, роблять аплікацію з нетрадиційного матеріалу тощо) інтерес є значно стійким.

Діагностика наступного критерію — «активність та ініціативність» відбувалася за допомогою стандартизованої методики, запропонованою А. Щетиніною (Додаток В).

Найвищий відсоток дітей на низькому рівні (вони не починали діяльність без підтримки з боку вихователя). 30% дошкільників мають середній показник активності та ініціативності (ці діти виконували завдання за умов додаткового стимулювання). На високому рівні невеликий відсоток (10 %) дітей (проявляли ініціативу у спілкуванні з однолітками, ініціювали певні види діяльності, самі цікавилися новими предметами, явищами тощо).

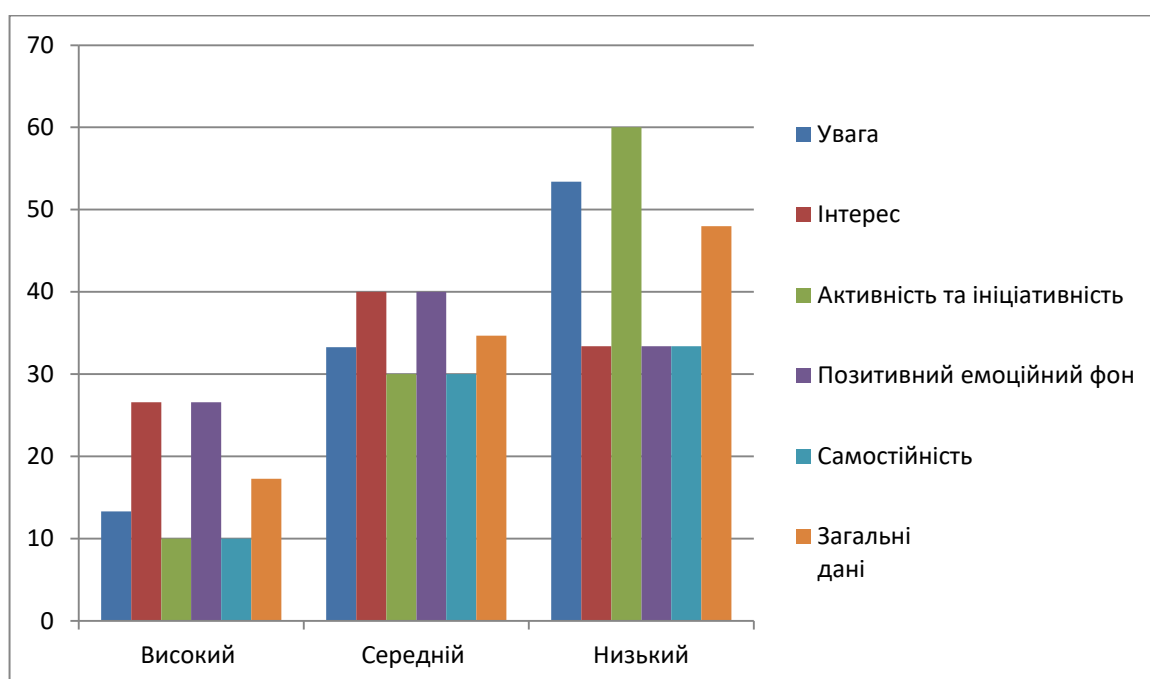
Для дослідження рівня розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку за четвертим критерієм «позитивний емоційний фон» був використаний Колірний тест М. Люшера (Додаток Г) в адаптованому варіанті для дітей дошкільного віку.

У процесі діагностики нами було отримано такі результати: на низькому рівні опинилось 33,4% досліджуваних (емоційний фон загалом нейтральний, тобто діти не відчували позитивних емоцій від проведеної діяльності). На середньому рівні ми виявили 40% дітей, які у більшій мірі були позитивно емоційно налаштовані, натомість у процесі бесіди не могли зазначити, що той чи інший вид діяльності їм сподобався. Вважаємо, що така ситуація може бути обумовлена втомою дітей, натомість були і такі, які сягнули високого рівня – 26,6% та тест показав їх позитивний емоційний фон, радість у процесі виконання різних видів діяльності.

Останній критерій – «самостійність» – ми діагностували за допомогою методики О.Шорхової (Додаток Д). Результати моніторингу дозволяють

констатувати, що більшість дітей опинились на низькому рівні – 60%. Такі діти часто потребували допомоги дорослого, зверталися до вихователя чи однолітків для уточнення завдання, або просто показати, що у нього виходить. Середній рівень засвідчили дошкільники, які інколи зверталися до вихователя у разі крайньої необхідності – 30%. На жаль, високий рівень показали лише 10% дітей, які могли самостійно впоратись із завданням.

Отримані нами узагальнені дані ми унаочнили у вигляді діаграми 3.1.

Діаграма 3.1 Данні констатувального зрізу за обраними критеріями (у%)

Проведений нами констатувальний зріз дає підстави стверджувати, що вхідний рівень пізнавального інтересу старших дошкільників є не значним.

У результаті проведеної роботи на констатувальному етапі було встановлено, що 48% всіх дітей мають низький рівень розвитку пізнавального інтересу. Ці діти не виявляють ініціативності і самостійності у процесі виконання завдань, втрачають до них інтерес за умови труднощів і виявляли негативні емоції (прикрість, роздратування, плач), рідко задавали питання у процесі різних видів діяльності тощо.

Отже, необхідним є удосконалення освітнього процесу та впровадження методики розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту.

3.2. Етапи реалізації методики розвитку пізнавального інтересу засобом пізнавальної книги математичного змісту

Визначимо, що у своїй роботі ми розуміємо «методику» як сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільних для проведення будь-якої роботи.

З метою підвищення ефективності розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку було впроваджено відповідну методику роботи. Основу якої склала пізнавальна книга математичного змісту створена для дітей старшого дошкільного віку «Моя Математика». Ця книга містить підбір вправ для логіко-математичного розвитку, ігор, логічних та математичних завдань, матеріали для батьків.

Методика роботи з пізнавальною книгою математичного змісту здійснювалася в чотири етапи.

Метою першого етапу було збагачення практичних вмінь та навичок пізнавального характеру за рахунок участі дошкільників в ігровій діяльності та засвоєння знань про числа та рахування в межах 10. Також у цьому руслі логіко-математичні ігри, які пропонувалися дошкільникам були орієнтованими на вироблення умінь дотримуватися правил та поведінки у відповідних іграх.

Метою другого етапу було розширення кругозору старших дошкільників у навколишній світ дійсності та розвиток позитивного ставлення до логіко-математичних ігор навчального змісту; виховувати вміння цінувати набуту інформацію та позитивно оцінювати бажання до набуття нових відомостей, навчати старших дошкільників ефективно використовувати надану дорослими допомогу.

На третьому етапі увага приділялася розвитку самостійності й творчості дітей. На даному етапі застосовуються ігри на вивчення геометричних фігур.

На четвертому етапі передбачалося здійснення просвітницької роботи з батьками старших дошкільників.

Перший етап реалізації методики. Вправи даного етапу спрямовані на розвиток уваги, удосконалення навиків дошкільників в кількісній та порядковій лічбі в межах 10. Робота передбачала, насамперед, забезпечення активності дітей старшого дошкільного віку шляхом вдосконалення пізнавальних способів набуття інформації. З цією метою було реалізовано заняття з використанням ігрової діяльності основними засобами яких були логіко–математичні ігри, що увійшли до пізнавальної книги математичного змісту. Вони були орієнтовані на розумові дії і передбачали удосконалення способів здобуття інтелектуального досвіду. Ці заняття проводилися в ігровій формі та декілька разів на день.

До ігор першого етапу увійшли наступні ігри: «Порахуй та знайди правильну цифру», мета цієї гри: розвивати увагу, вправляти дітей в кількісній та порядковій лічбі в межах 10, вчити знаходити відповідну цифру називати її; «Більше–менше», мета: закріпити вміння правильно рахувати та визначати чого більше, а чого менше; «Встав пропущену цифру», мета: вчити швидко орієнтуватися в завданні, розвивати математичні здібності, удосконалювати навчання рахунку в межах 10; «Порахуй і постав цифру», мета: розвивати увагу, вправляти дітей в кількісній та порядковій лічбі в межах 10, вчити знаходити відповідну цифру називати її; «Порахуй вірно», мета : закріпити вміння співвідносити кількість предметів з цифрою, навчитися віднімати та додавати в межах 10.

Другий етап реалізації методики. Другий етап включав освоєння дітьми ігрових прийомів, оволодіння навичками орієнтування у просторі. На даному етапі використовуються ігри, які вимагають більш високого інтелектуального навантаження, концентрації пам'яті й уваги, волевих зусиль. До логіко–математичних ігор другого етапу увійшли наступні: «Високий низький», мета:

навчити дитину порівнювати та сортувати за розміром; «Більший - менший: тварини», мета: розвивати уявлення дітей про розмір: більший, менший, однакові; розвивати мислення, пам'ять, увагу; «Знайди найбільшого, знайди найменшого», мета: навчити дитину знаходити найбільші та найменші предмети серед представленої кількості; «З'єднай однакові за розміром», мета: навчити дитину порівнювати та сортувати предмети за розміром; «З'єднай велике з маленьким», мета: навчити дитину співставляти предмети за протилежними розмірами; гра «Що важче, а що легше?», мета: навчити дитину порівнювати масу предметів, знаходити легший та важчий предмет; «Широкий – вузький», мета: навчити дітей порівнювати предмети за шириною, використовуючи слова широкий, вузький, розвивати увагу, пам'ять, логіку; «Високий – низький», мета: навчити дітей порівнювати предмети за вистою, використовуючи слова високий, низький, розвивати увагу, пам'ять, логіку; «Хто попереду – хто позаду?», мета: розвивати вміння орієнтування у просторі, користуючись поняттями «вперед(попереду)» – «назад(позаду)»; «Хто або, що ліворуч-праворуч», мета: розвивати вміння орієнтування у просторі, користуючись поняттями «ліворуч» - «праворуч»; «Хто вгору, хто вниз?», мета: розвивати вміння орієнтування у просторі, користуючись поняттями «вгору» – «вниз»; гра «Що близько, що далеко?», мета: розвивати вміння орієнтування у просторі, користуючись поняттями «близько» – «далеко»; «Назви добу», мета: закріплювати уявлення про частини доби (ранок, день, вечір, ніч); «Пори року», мета: закріплювати уявлення про пори року; «Тік – так – навчальний годинник», мета: продовжувати вчити форму предмета на прикладі годинника, познайомити з годинником, вчити встановлювати час за годинником.

Третій етап реалізації методики. Третій етап включав логіко – математичні ігри з книги математичного змісту які спрямовані на вивчення геометричних фігур, порівняння їх з природними формами. На даному етапі використовувались ігри : «Геометричні фігури», мета: вчити дітей розрізняти і називати геометричні фігури, розрізняти плоскі та об'ємні геометричні фігури;

«На яку фігуру схожий предмет?», мета: учити дітей знаходити відповідні геометричні фігури, розвивати увагу, пам'ять, логічне мислення; «Геометричні фігури навколо нас», мета: закріплення знань про геометричні фігури (коло, квадрат, прямокутник, трикутник, ромб, овал); розвивати геометричну пильність: вміння порівнювати предмети за формою, знаходити їх найближчому оточенні; розвивати уяву, пам'ять, мислення.

При проведенні логіко–математичних ігор вихователь знайомив дітей з її правилами, змістом і діями, уточнював розуміння дітьми цих правил і змісту, разом з дітьми брав участь у грі для з'ясування засвоєння дітьми правил. Потім дітям пропонувалося пограти самостійно, саме у цьому вихователь спочатку стежив за ходом гри, виступав як арбітр, якщо виникали труднощі чи конфліктні ситуації допомагав знайти рішення.

За час впровадження логіко–математичних ігор на третьому етапі дослідження відбулися деякі зміни в поведінці дітей. Якщо на початку роботи діти не виявляли особливу цікавість до пропонованих ігор, пошуку різних способів рішення завдань і вправ логічного характеру, варіанти, які пропонували діти на початку деякої міри були одноманітні й не численні. То в середині цього етапу зацікавленість дітей значно зросла, більшість дітей прагнули знайти різні підходи до реалізації логіко–математичних ігор і вправ, хоча це не завжди їм вдавалося. Наприкінці третього етапу поведінка дітей суттєво змінилася, вони прагнули знайти різні способи вирішення логіко–математичних завдань під час ігор, часто пропонували цікаві варіанти рішень, проявляли не стандартні підходи до рішення одного й того ж завдання.

Четвертий етап реалізації методики. Завданнями практичної частини роботи, адресованими батькам, стали: розвиток у батьків свідомого ставлення до процесу розвитку пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку; внесення необхідних доповнень у зміст, методи та форми роботи з батьками, спрямованої на розвиток пізнавальних інтересів у вихованців старшої групи. Крім того, важливим напрямом практичної роботи було здійснення просвітницької роботи з батьками, яка передбачала усунення недоліків в

уявленнях членів родини про пізнавальний розвиток дитини шостого року життя, так і використання логіко–математичних ігор з метою розвитку цього компоненту у вихованців. Цей напрям роботи було реалізовано шляхом використання таких форм роботи, як бесіди, консультації, організації батьківських зборів та розробки пам'яток з розвитку інтересів та природньої допитливості зацікавленості новими знаннями старших дошкільників та використання для цього дидактичних ігор певного змісту.

Під час взаємодії було використано колективні, групові й індивідуальні форми роботи з батьками, що забезпечило реалізацію комплексу завдань: збагачення їхніх знань про вікові особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку, уявлення про динаміку розвитку пізнавальних інтересів, допитливості, зацікавленості до певної інформації, методи, форми та засоби впливу на пізнавальну діяльність малюків з метою розвитку мотиваційної основи інтересів у сім'ї.

Також було здійснено роботу зі складання пам'яток для батьків щодо того, як використовувати логіко–математичні ігри та сприяти розвитку пізнавального явища у поведінці (відмова від прямого втручання у процес виконання діяльності, зацікавленість пізнавальною книгою математичного змісту, надання можливості та необхідної кількості часу вихованцю для здійснення усвідомлених ігрових дій, емоційне схвалення процесу та результату діяльності, надання за потребою індивідуальної допомоги дитині шести років щодо виконання нею доцільних логіко–математичних дій, мотивування до участі в іграх за правилами); створення для дитини ситуації зацікавленості змістом інформації у логіко – математичних іграх; підбір навчальних ігор різної міри складності – від найбільш простої до найбільш складної; відсутність регламентації у ігровій діяльності; логіко-математичні ігри мають бути організовані у відповідну систему, яка передбачає набуття вихованцями способів набуття досвіду використання розумових дій, а потім розширювати інтереси, використовуючи при цьому найбільш цікаві для старших дошкільників теми.

Таким чином, всі ці етапи реалізації методики, спрямовані на дітей старшого дошкільного віку та їх батьків мали на меті підвищити ефективність процесу розвитку пізнавальних інтересів шляхом використання пізнавальної книги математичного змісту «Моя математика» у дошкільному закладі освіти та сім'ї.

3.3. Аналіз ефективності впровадження методики розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту

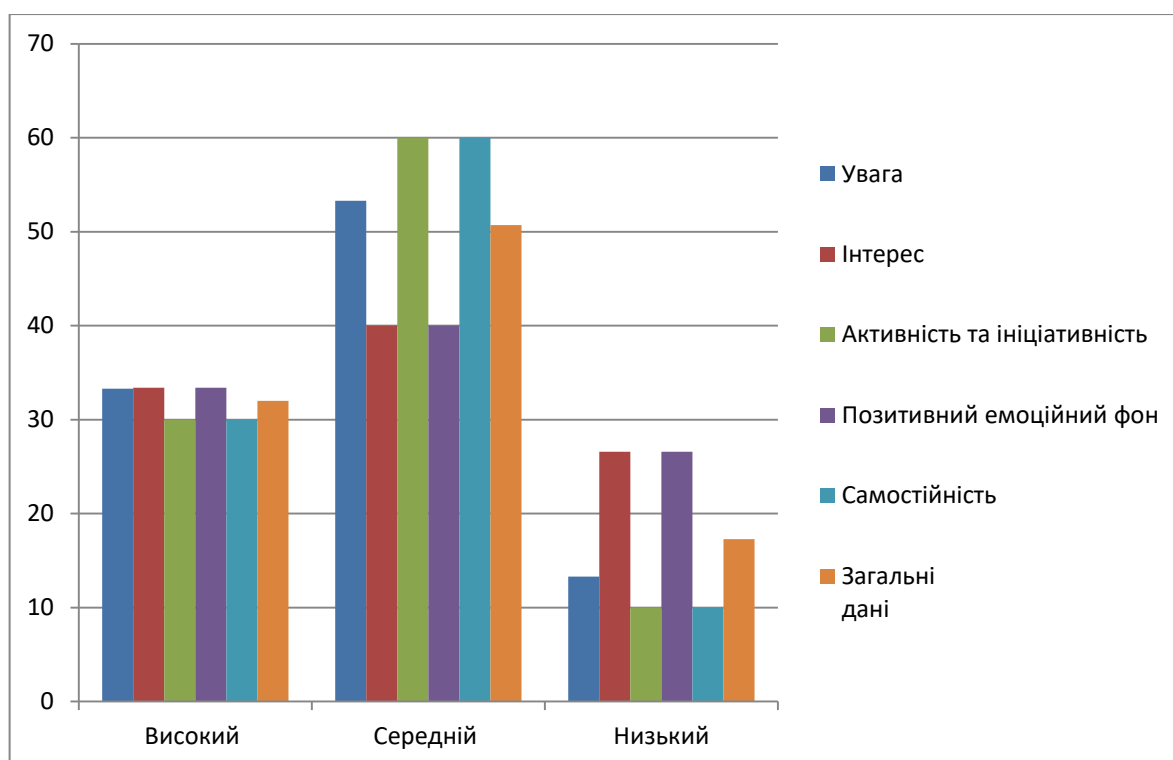
Упровадження обґрунтованої нами методики дає можливість перейти до аналізу даних отриманих у ході контрольного моніторингу. Нами було використано той же самий критеріально-діагностичний апарат, що і на етапі констатувального зрізу.

Так, вторинна діагностика засвідчила, що діти старшого дошкільного стали більш активними на заняттях, задавали питання пізнавального характеру, виявляли інтерес до проведення дослідів, крім того, вони стали більш активними та самостійними.

Так, більшість дітей старшого дошкільного віку намагалися довести розпочату справу до логічного завершення, самостійно пропонували організувати різні види продуктивної діяльності та встановлювали правила.

Крім того, більшість старших дошкільників мали більш сприятливий емоційний фон, тобто з радістю виконували певні завдання, були дійсно зацікавленими.

Результати, отримані на контрольному етапі відображені в діаграмі 3.2.

Діаграма 3.2 Данні контрольного зрізу за обраними критеріями (у %)

Як бачимо з діаграми 3.2, після проведення роботи з розвитку пізнавального інтересу за допомогою пізнавальної книги математичного змісту так змінилися проказники дітей: високий рівень зріс на 14,7%; середній на 16%, низький зменшився на 30,7 %.

Отже, проведена нами робота виявилася ефективною для покращення рівня розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку.

Висновки з розділу 3

Таким чином, на етапі практичної діяльності нами було проведено моніторингове дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників, впровадження методики з розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту та аналіз ефективності впровадження даної методики.

Так, під час моніторингового дослідження рівня розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників ми визначили такі критерії розвитку пізнавального інтересу у дітей старшого дошкільного віку: увага, інтерес,

позитивне емоційне ставлення до різних видів продуктивної діяльності, активність та ініціативність, самостійність.

Первинна діагностика засвідчила переважно низький рівень розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, саме тому нами було упроваджено методику роботи засобом пізнавальної книги математичного змісту, що складалася чотирьох етапів.

Перший етап нашої методики спрямований на розвиток уваги, удосконалення навиків дошкільників в кількісній та порядковій лічбі в межах 10. Робота передбачала, насамперед, забезпечення активності дітей старшого дошкільного віку шляхом вдосконалення пізнавальних способів набуття інформації. Другий етап реалізації методики включав освоєння дітьми ігрових прийомів, оволодіння навичками орієнтування у просторі. На даному етапі використовуються ігри, які вимагають більш високого інтелектуального навантаження, концентрації пам'яті й уваги, вольових зусиль. Третій етап включав логіко–математичні ігри з книги математичного змісту які спрямовані на вивчення геометричних фігур, порівняння їх природніми формами. Четвертий етап реалізації системи включав роботу з батьками, а саме просвітницька робота, яка передбачала усунення недоліків в уявленнях членів родини про пізнавальний розвиток дитини шести років, так і використання логіко–математичних ігор з метою розвитку цього компоненту у вихованців. Цей напрям роботи було реалізовано шляхом використання таких форм роботи, як бесіди, консультації, організації батьківських зборів та розробки пам'яток з розвитку інтересів.

Після моніторингу результатів проведеної роботи з розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників високий рівень зріс на 14,7%; середній на 16%, низький зменшився на 30,7%. Отже, проведена нами робота виявилася ефективною.

ВИСНОВКИ

Метою роботи було теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов та методів розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу засобом книги математичного змісту.

Проаналізовано наукове вивчення проблеми інтересу. Існують численні класифікації інтересів. Проте найбільш значущим дослідники вважають пізнавальний, який підкреслює жагу до нових знань, вражень від набутої інформації.

Здійснили теоретичний аналіз проблеми розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом книги математичного змісту. Пізнавальна книга є своєрідним (учителем), виступає «наочною опорою» діяльності і забезпечує активізацію інтересу дітей до інформації, представленої в ній. Часто такі книги адресовані батьками та використовуються в сім'ї в процесі і спільної діяльності вихователя і дітей.

Щодо пізнавального розвитку дошкільників цінність пізнавальної книги математичного змісту полягає в особливій формі наочності переданого в ній змісту. У пізнавальної книзі можливе подання математичного змісту в наочній формі: в літературному сюжеті, за допомогою яскравих образів–персонажів, через створення проблемних ситуацій, до вирішення яких можна залучити дітей; образотворчими засобами ілюстрації; така «подвійна» наочність дуже «співзвучна» віковим особливостям дошкільнят (емоційність, домінування наочно–образного мислення, перевагу ігровій діяльності). Книга являє собою синтез мистецтв (літератури, графіки, поліграфії), і образ, представлений в ній, сприймається дітьми в єдності різних засобів художньої виразності (слова та ілюстрації). Дані аспекти як би підсилюють один одного, сприяють створенню більш яскравого «збагаченого» образу, полегшують його розуміння.

Незважаючи на різноплановість досліджень з розвитку пізнавального інтересу, проблема розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом книги математичного змісту на основі практичної діяльності не була

предметом спеціального дослідження. Тому, на нашу думку найбільш ефективним досвідом, який би наблизив нас до розв'язання даної проблеми, Вовк Наталії Миколаївни, вихователя – методиста закладу дошкільної освіти (ясла-садок) компенсуючого типу «Ромашка» №10 Енергодарської міської ради м. Енергодар, яка презентувала досвід роботи на тему «Система роботи з розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку засобами логіко-математичних ігор».

В процесі узагальнення досвіду Наталії Миколаївни було виділено ряд переваг впровадження логіко–математичних ігор в освітній процес, а саме: різноманіття логіко–математичних ігор дозволяють зробити заняття привабливими, збагатити дитину позитивними емоціями та підготувати дитину до систематичного навчання в умовах Нової української школи; освітній процес сприяє творчому розвитку дітей в грі; різноманіття матеріалів а саме розвиваючих ігор дозволяє розкрити можливості кожної дитини, є дієвим засобом розвитку сенсорно–пізнавальних здібностей; відповідають принципу «розвиваючого навчання», а їх впровадження дозволяє вибудувати процес навчання «граючись — навчаємось»; сприяє розвитку психічних процесів; сприяє розвитку у дітей ініціативності, кмітливості, самостійності, активності, допитливості; сприяє підвищенню професійного рівня педагогів, спонукає до пошуку нових нетрадиційних форм і методів роботи, прояву творчих здібностей.

На етапі практичної діяльності нами було проведено моніторингове дослідження рівнів розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників, апробацію методики розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників засобом пізнавальної книги математичного змісту та аналіз ефективності впровадження даної методики.

Первинна діагностика засвідчила переважно низький рівень розвитку пізнавального інтересу старших дошкільників, саме тому нами було впроваджено методику роботи з розвитку пізнавального інтересу засобом пізнавальної книги математичного змісту, що складалася чотирьох етапів.

Після моніторингу проведеної роботи з розвитку пізнавальних інтересів старших дошкільників високий рівень зріс на 14,7%; середній на 16%, низький зменшився на 30,7%. Отже, проведена нами робота виявилася ефективною для розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку засобом пізнавальної книги математичного змісту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л. Щоб дитина хотіла і вміла вчитися. Дошкільне виховання. 2016. №5. С. 6-7.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ. 2021.
3. Белошистая А. В. Формування і розвиток математичних здібностей дошкільників: Запитання теорії та практики. Вид.центр ВЛАДОС. 2013. 400с.
4. Брежнєва О. І. Формування пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2015. №2. С. 12-14.
5. Варій М. Й. Загальна психологія: підручник для студентів психологічних і педагогічних спеціальностей вищих навчальних закладів. 2-ге вид. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 968 с.
6. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська та ін. Вікова та педагогічна психологія: Навчальний посібник. Київ: Просвіта, 2015. 416 с.
7. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2015. 400 с.
8. Волкова Н. П. Педагогіка: навч. посіб. 2-ге видання доповнення. Київ: Видавництво «Академвидав». 2007. 615 с.
9. Волкова С. І., Столяров М.М. Розвиток пізнавальних здібностей дітей на уроках математики. Початкова школа. 2019, № 7. С. 21-30.
10. Гавриш Н. В. Організувати, але не обмежувати. Дошкільне виховання. 2016. №. 1 С.8 - 13.
11. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 2013. 375 с.
12. Гордієнко С. Деякі методичні поради щодо активізації пізнавальної діяльності дітей. Початкова освіта. 2014. № 37. С. 24–29.
13. Даниленко Н. Розвиток пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку. Управління школою. 2016. №22. С. 15-16
14. Дейкіна А. Ю. Медіаосвіта і розвиток пізнавального інтересу дошкільника. Київ: 2012. 623 с.

15. Дорошенко С. І., Вашуленко М.С., Мельничайко О.І. та ін. *Методики дошкільного виховання: навчальний посібник*. Київ, 2012. 464 с.
16. К. Л. Крутій, О.О. Фунтікова *Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв / упор.. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2018. 324 с.*
17. Жейнова С. Проблема розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. С. 100 - 106.
18. О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук *Загальна психологія: навчальний посібник*. Київ: Либідь, 2015. 464 с.
19. Укладач І.В. Сидорець *Запаліть вогник допитливості молодших школярів: методичний посібник*. Вінниця: ВДПУ, 2015. 65 с.
20. Кислюк О. Співвідношення понять «мотив», «стимул», «потреба» та інтерес до навчання. *Соціальна психологія*. 2004. № 5 (7). С.109-118.
21. Козлова С. А. *Дошкільна педагогіка: посіб. Для студ.вузів, Харків, 2018. 198 с.*
22. Корнєв В.П. *Основи розвитку пізнавальних інтересів. Рідна школа*. 1993. №5 С.36-40
23. Костюк Г. С. *Навчально-виховний процес і розвиток особистості / Під ред. Л. М. Проколієнко / Упор. В. В. Андрієвська, Г. О. Бал, О. Т. Губко, О. В. Проскура*. Київ: Радянська школа, 2013. 608 с.
24. Котирло В. К. *Вольова готовність. Завтра в школу / заг. ред. В. К. Котирло*. К.: Радянська школа, 2013. С.68-96.
25. Ладивір С. О. *Дитина пізнає світ. Вихователь методист дошкільного заклад*. 2017. № 10. С. 23-29.
26. Ладивір С. О. *Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання*. 2016. № 11. С. 3-6.
27. Ладивір С.О. *Пізнавальний розвиток старшого дошкільника. Дошкільна освіта*. 2019. № 3 С.25 - 39.

28. Лисенко Н. Педагогіка українського дошкілля. навч. посібн. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2013. 360 с.
29. Литвиненко І. Багатоканальна діяльність - засіб розвитку пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2012. № 4. С. 22 -24.
30. Лозова В. І. Пізнавальна активність дітей: (спецкурс із дидактики): навч. посібник для пед. ін-тів. Харків: Основа, 2012. 89 с .
31. Лохвицька Л. Формування пізнавальних інтересів у навчально – ігровому середовищі. Дошкільне виховання. 2013. №10. С. 8-10.
32. Марусинець М . М. Розвиток пізнавальної активності. Дошкільне виховання. 2015. №11. С. 11-12.
33. Маслоу А. Мотивація і особистість. СПб.: Євразія. 2019. С. 78
34. Мухацька Б. Стимулювання пізнавальної активності дітей у дитячому садку: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня. докт. пед. наук: спец. 13.00.08. Київ: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2015. 41 с.
35. Ніколенко Л. Т. Розвиток пізнавальної активності і самостійності дитини. Початкова школа. 2017. № 8. С. 28.
36. Павелків Р. В. Дитяча психологія: Навч. посіб. Київ: Академвидав, 2008. 432 с.
37. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 600 с.
38. Плетеницька Л. Логіко-математичний розвиток дошкільників. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД. 2012. 156 с.
39. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: підр. Київ: Академвидав, 2013. 464 с.
40. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі Дошкільне виховання /під ред. Н. Андрусич. 2017р. №10. С.14-28.
41. О.І.Білан Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля»./за заг. ред. О. В. Низьковської. 2020. 256 с.

42. Програма розвитку дитини дошкільного віку « Я у Світі». М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононк . 3-тє вид., випр. Київ: Світич, 2019 . 430 с.
43. Сазонова А. В. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2014. 248с.
44. Симонов В. Проблема формування інтересів. [Електронний ресурс]. Режим доступа: <http://flogiston.ua>.
45. Словник української мови: в 11 томах. Том 4, 2018 с.
46. Смольникова Г. Нові відкриття щодня: організація пізнавальної діяльності дітей . Дошкільне виховання. 2013. № 3. С. 6-11.
47. Сокіл І. Пізнавальні задачі на уроках математики. Початкова освіта. 2017. №6. С. 12-25
48. Стадник Г. А. Розвиток пізнавальної активності дошкільників в сім'ї: Дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Київ: 2015. 124 с.
49. Суржанська В. А. Критерії, показники та рівні пізнавального інтересу дітей дошкільного віку. УДК 373.24
50. Ткачук Т.А . Спілкування як чинник психічного розвитку людини. Психологія. Збірник наукових праць НПУ ім. М.П. Драгоманова. Випуск 3. Київ: 2013. с. 80 - 84
51. Ткачук Т. Радість пізнання. Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 10-11.
52. Шумей Л.Т. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей. Палітра педагога, 2018. № 5. С. 15-18
53. Щербакова К. Й. Теорія і методика математичного розвитку. Євр. Університет. 2005. 262 с.
54. Вовк Н. М. Система роботи з розвитку сенсорно-пізнавальних здібностей дітей дошкільного віку засобами логіко-математичних ігор.

ДОДАТКИ

Додаток А

Щербина О. Я

МОЯ МАТЕМАТИКА

Додаток Б

Протокол спостереження за увагою та проявами інтересу старших дошкільників у процесі різних видів діяльності

Мета: спостереження за увагою та проявами інтересу старших дошкільників у процесі різних видів діяльності.

№	ПІБ	Стійкість уваги	Розподіл уваги	Неуважність	Допитливість	Пізнавальний інтерес
		+	+	-	+	-

Стійкість уваги – тривале утримування уваги на об'єкті або виді діяльності.

Розподіл уваги – здатність людини уважно виконувати одночасно кілька видів діяльності.

Неуважність – невміння зосередитися на предметі чи виді діяльності, нездатність проникнути у суть речей чи внутрішній світ іншої людини.

Допитливість характеризується прагненням дитини не тільки ззовні сприймати об'єкт, а й зрозуміти його внутрішній стан, структуру тощо.

Пізнавальний інтерес характеризується вибірковістю, здатністю охоплювати причино–наслідкові зв'язки, закономірності, відносини того, що пізнається.

Загальна оцінка. Проведене спостереження засвідчило переважно низький рівень уваги у дітей старшого дошкільного віку, вони зосереджували увагу лише на вимогу вихователя, відволікалися на сторонні дії. Менше 50% старших дошкільників показали середній рівень розвитку уваги, цим дітям вихователь періодично наголошував на сказаному, та повторював алгоритм дій, але натомість вони поверталися до діяльності. Найменший показник високого рівня розвитку уваги – 13,3%, дошкільнята уважно прислухалися до вихователя, не відволікалися у процесі різних видів діяльності.

Додаток В

Картка виявлення активності (А.М.Щетинина, Н.А.Абрамова)

Дана карта заповнюється на основі багаторазових спеціальних спостережень за особливостями поведінки дитини на різних ситуаціях.

При заповненні картки ставте у відповідній клітині кількість балів: якщо дитина вказану форму поведінки не виявляє ніколи, то він отримує 0 балів; рідко – 1 бал; часто – 2 бали та завжди – 3 бали.

Показники активності	Частота виявлень			
	ніколи	рідко	часто	завжди
Виявляє велику рухливість				
Активно вступає у взаємодію з дорослим				
Пропонує свою допомогу				
Включається в взаємодію зі однолітками				
Приймає активну участь у іграх				
Перебуває в хорошому настрої				
Охоче включається у діяльність, якщо вона йому цікава				
Не намагається усамітнитися				
Виявляє живий інтерес до всього нового				
Виявляє агресивність				
Поводиться шумно				
Легко зацікавлюється				
Виявляє впертість				
Експресивний				
Говорить швидко, голосно				

Обробка та інтерпретація даних.

Підрахувавши кількість балів, можна визначити рівень активності дитини: 0-16 – низький; 17 -32 – середній; 35-48 – високий.

Продовження додатку В

Карта проявів ініціативності (А.М.Щетинина)

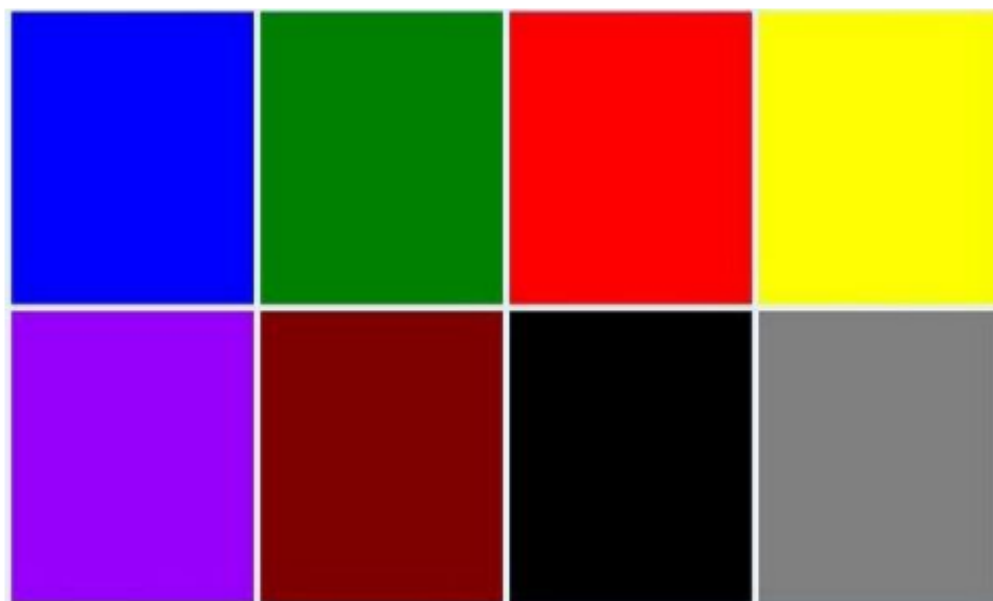
Заповнюється після цілеспрямовано проведених багаторазових спостережень за дитиною. Якщо дитина часто виявляє вказану форму поведінки, то у відповідну графу ставиться 4 бали; іноді -2 бали; ніколи – 0 балів.

Показники активності	Частота виявлень			
	ніколи	рідко	часто	завжди
Бере на себе основні ролі в іграх				
Виступає ініціатором який-небудь діяльності				
Перехоплює у однолітків ініціативу у виконанні завдання				
Приймає участь у всіх справах				
Любить висловлювати свою точку зору				
Любить перебувати в центрі уваги				
Прагне бути першим у всьому				
Не боїться взятися за незнайому йому справа				
Виявляє радість від уваги до нього зі сторони дорослого та однолітків				
Не погоджується з думкою інших, наполягає на своєму				

Обробка та інтерпретація результатів.

Склавши суму отриманих дитиною балів, можна вважати розвиток ініціативності досить високим, якщо вийшло в сумі від 23 до 44 балів; середнім – від 11 до 22 балів; низьким – від 0 до 10 балів.

Колірний тест (за М . Люшера)

Мета: виявити актуальний емоційний стан дитини .

Обладнання: вісім кольорових карток: 1 - синя; 2 - зелена; 3 - червона; 4 - жовта; 5 - фіолетова ; 6 - коричнева; 7 - чорна; 0 - сіра.

Інструкція. «Подивись уважно на картки, розкладені перед тобою, обери ту, що тобі найбільше подобається. Цю картку ми відкладемо. Потім поглянь на ті картки, що залишилися, обери наступну найприємнішу за кольором. Повторюй цю процедуру, доки не залишиться одна, остання картка».

У міру відбирання карток у протоколі фіксується номер кожної з них.

Порядок вибору дитини	1	2	3	4	5	6	7	8
Колір								

Обробка та інтерпретація результатів

Необхідно брати до уваги значення певного кольору, які описав М. Люшер.

Методика діагностики самостійності старших дошкільників**(О . О. Шорохової)**

Дослідження самостійності дошкільників старшої групи за методикою О. О.Шорохової проводилося у два етапи. На першому етапі – на матеріалі переказу (методика «Переказ казки») і оповідання (методика «Доріжки до будиночка»). Система якісного та кількісного оцінювання включає трибальну шкалу. 3 бали (високий рівень) – переказує без допомоги дорослого, в складанні розповіді по картинках індивідуально визначає етапи рішення. 2 бали (середній рівень) - розповідає з питань дорослого, не завжди може індивідуально завершити висловлювання . 1 бал (низький рівень) – називає окремі слова.

На другому етапі відбувалось дослідження самостійності старших дошкільників, яке проводилося по вербальному тесту Торренса «Удосконалення іграшки».

Методика виконання. Дитині пропонується пластмасовий , безформний заєць. Випробуваний повинен відповісти на запитання , що потрібно змінити в цій іграшці для того, щоб вона стала краще, цікавіше. Пропонується наступна інструкція: «Уяви, що ти чарівник. Ти можеш робити все, що завгодно. І ось тобі приносять таку іграшку і просять переробити її, щоб з нею стало цікавіше грати , щоб вона стала краще. Що б ти зробив? »У разі нерозуміння або утруднення, інструкція доповнюється, уточнюється таким чином: «Ніхто не хоче грати з цим зайчиком. Як же його змінити? Що конкретно потрібно зробити, щоб всім захотілося з ним пограти?». Система якісного та кількісного оцінювання креативності включає трибальну шкалу.

1 бал (репродуктивний рівень) – зміна зовнішнього вигляду предмета , форми, розміру, кількості, кольору матерії; додавання, віднімання , переконструювання окремих елементів.

2 бали (комбінаторний рівень) – пропозиція нерухомої зміни, а також зміна позиції окремих елементів предметів, функціональні зміни без ідеї вдосконалення.

3 бали (оригінальний рівень) – приведення предмета в рух. Пасивна динаміка (імітація руху предмета); механічна активність предмета (під зовнішнім впливом); автоматична активність предмета.